

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Új honlapot indított a Saul gyermekei emlékprogram

A Saul Gyermekei Emlékprogram első egy évéről tartottak beszámolót a projekt létrehozói. A 100 ezer gyermekáldozatból már

Emlékprogram az Oscar-díjas Saul fia című film alkotóinak és a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltárnak a közös projektje.

réhez az Európai Unió támogatását is megszerezték.

Vági Zoltán az ATV Start Plusz című műsorában elmondta, hogy a 100 ezer gyermekáldozat közül már több mint 10 ezerről birtokában vannak valamilyen adatnak, nyomnak, vagy sok esetben már végeredménnyel is rendelkeznek a kutatók. Az eredményeket a projekt új, Saul gyermekei elnevezésű weboldalán lehet követni.

A honlapon már több áldozat profilja elérhetővé vált, de videók és tematikus anyagok is megtalálhatók. Csakúgy, mint az a bejelentőlap, amelynek segítségével már nagyjából 11.000 gyermekáldozat adatai érkeztek be a program kutatóihoz.

Az adatlapon túl a kutatók több ország levéltáraiból, dokumentációs központjaiból, múzeumaiból gyűjtöttek anyagot. Vági szerint kénytelenek globális módon gondolkodni a kutatómunka során, mivel a magyarországi iratanyag szétszóródott, ráadásul nemcsak Európában, de sok esetben Amerikában is keresniük kell.

A műsorban Nemes Jeles László rendező, a program fővédője arról beszélt, hogy elég megnézni a honlapra már feltöltött gyerekarcok közül csak egyet ahhoz, hogy érzékelhető legyen a program jelentősége. Ugyanis már egyetlen tekintet is elég megrázó tud lenni, hiszen látható benne az elvesztett jövő.

A Saul Gyermekei Emlékprogram létrehozói azt szeretnék elérni, hogy 2024-ig, a holokauszt 80. évfordulójáig a lehető legtöbb gyermekáldozatot felkutassák.

Kibic

Nemes Jeles László filmrendező beszél, mellette Vági Zoltán történész és Toronyi Zsuzsanna, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár igazgatója a Saul Gyermekei Emlékprogram elindítását bejelentő sajtótájékoztatón.

Fotó: Kovács Tamás/MTI

több mint 10 ezerről van valamilyen adat a kutatók kezében.

A Goldmark Tereben tartották a Saul Gyermekei Emlékprogram első éves működési eredményeinek és új weblapjának bemutatóját. Az egy éve indult program célja felkutatni és bemutatni a sorsát, „arcot adni” annak a 100 ezer magyarországi zsidó gyermeknek, akiket a holokauszt idején meggyilkoltak Magyarországon vagy Európa más országában. A Saul Gyermekei

Az elmúlt időszakban a program szakemberei, Vági Zoltán történész és Toronyi Zsuzsanna, a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár igazgatója a német külügyminisztérium anyagi támogatásával azonosítottak 400 olyan munka- és haláltábornak, ahová magyar állampolgárokat szállítottak. A kutatás során több száz transzportra bukkantak a történészek, és rengeteg archívummal és emlékhellyel léptek kapcsolatba. A program sike-

Neonácik Németországban, hol máshol?

Meghaladta a 24 ezret, és ezzel a második világháború óta a legmagasabbra emelkedett a szélsőjobboldaliak száma Németországban 2018-ban a szövetségi alkotmányvédelmi hivatal (BfV) éves jelentése szerint.

A BfV becslése szerint a neonáciként számon tartott Német Nemzeti-demokrata Pártban (NPD), a Német Identitárius Mozgalomban (IBD), az egyéb szervezetekben és a szervezett struktúrákon kívül tevékenykedő szélsőjobboldali aktivisták száma 24.100 volt tavaly, az egy évvel korábbi 24.000 után – írja az MTI.

A szintér jellegzetessége a legfőképpen az idegenellenességben gyökerező erős hajlandóság az erőszakra. A szélsőjobboldaliak az idegeneket, „különösen a menedékkérőket és a muszlimokat”, valamint a politikai döntéshozókat tartják felelősnek „a nemzeti identitás állítólagos el-

vesztése” miatt – fejtette ki berlini tájékoztatóján Thomas Haldenwang, a BfV elnöke.

A kasseli tartományi államigazgatási hivatal vezetője, Walter Lübcke meggyilkolásának ügye „különösen brutális formában mutatja, hogy az internetes megfélemlítési kísérletek és fenyegetések miként torkollanak nagyon valóságos erőszakba” – tette hozzá.

Walter Lübcke 2015-ben kiállt a menedékkérőket befogadó szállások létesítése mellett, mire gyűlölködő kommentárokat zúdítottak rá az interneten, és végül „a saját kertjében egy fejlövessel valóssággal kivégezték” – mondta a nemzetbiztonsági szolgálat vezetője a június elején történt gyilkosságról, amellyel egy szélsőjobboldaliktól számon tartott férfit gyanúsítanak.

Horst Seehofer szövetségi belügyminiszter kiemelte, hogy a szélsőjobboldaliak száma 2014 óta folyamatosan emelkedik, és tavaly nagyjából minden második – 12.700 fő – a politikai meggyőződésüket erőszakkal érvényesíteni hajlandó személyek közé sorolta az alkotmányvédelmi hatóság.

Neonácik dortmundi felvonulása

A 2018-as folyamatok újra megmutatták, hogy a „nyitott társadalmunkat fenyegető veszélyek egyre sokrétűbbek és összetettebbek” – mondta Horst Seehofer.

A BfV jelentése szerint a baloldali szélsőségek száma is emelkedett, az egy évvel korábbi 29.500-ról 32.000-re. Az erőszakra hajlamos szélsőbaloldaliak tábora nem változott, számukat továbbra is 9000-re becsülik.

Az iszlamista – szélsőséges muszlim vallási – szervezetek és az iszlamista terrorista csoportosulások

Rendszerünk váltása

A Goldmarkban „Visszatekintés: rendszerváltás és a magyar zsidóság” címmel eszmecsere zajlott Dési János kérdező, valamint Fekete László főkántor, Fröhlich Róbert főrabbi és Kardos Péter főrabbi válaszolók részvételével.

En az alábbi emlékező hozzászólást terveztem megosztani a résztvevőkkel:

A zsidóság körében akkoriban – 87-88-89 – igen meglepő mozgólódás indult. Úgy is mondhatnám divatos kifejezéssel, hogy egyfajta coming out folyamat indult el. Számosan „előbújtak” a zsidóságot „elfedő”, önként vállalt vagy szülőik által meghonosított hallgatásból, felfedezték sokan, nincs értelme már tudatosan vagy kényszerből az asszimiláció rejtekében éldédelni. Hozzájárult ehhez az is, hogy nem fenyegette már szankció azokat, akik visszaadták emesempés tagkönyvüket, kiléptek – mint egy rossz cipőből – az állampártból.

Már ilyen szelek fújtak, amikor megismerkedtem Biksz Jánossal, aki a dunaújvárosi Vízi Társulat igazgatója volt, s értelmes, szorgalmas szervezője a magyar–izraeli kapcsolatok feltámasztásának. Az ő jóvoltából (is) tölt-

kat a tervről, és ajánlottuk, hogy adják tovább az információt.

Elkezdtek az előkészítő tárgyalásokat. Kezdetben elég helyünk volt például Hidvégi György – későbbi elnök – lakásának halljában vagy Schöner Alfréd rabbi irodájában, és gyakran találkoztunk az akkori hitközségi elnök, dr. Losonczy Síp utcai irodájában. Titkára, dr. Gonda János, a hitközség jogásza is beszélt ugyanis a szervező munkába. Vele együtt kaptam a feladatot Mezeitől, hogy írjuk meg az alapszabály tervezetét.

Hamarosan nagyobb helyiségre volt szükség, így a Fészek Klub egyik termében folyt az előkészítő tárgyalás, már sok-sok belépni szándékozóval együtt. Itt például már tekintélyes „szponzorok” ültek a pulpitisra Mezei mellé: Fekete János MNB-elnökhelyettes, Szenes Iván slágerkirály, Tisza László akkori OTP-vezér.

A népes hallgatóság sorából többen megjegyezték, hogy a résztvevők látán nincs kétségük, nem „fü alatti” szervezkedés folyik, hanem komoly támozatásunk van. Itt hangzott el először, hogy akik nem tartották eleendőnek a felvázolt célokat, másik

Pónem est omen, vagyis ki hogyan élte meg a rendszerváltást. Fekete László, Kardos Péter, Fröhlich Róbert, Dési János

hettem Izraelben majd tíz napot, kibucok, mosávok tevékenységét, múltját, jelenét, jövőjét tanulmányozandó. Nagyobb dolog ennél, hogy Biksz javaslatára, részbeni szervezése mellett látogatott ide egy agrárdelegáció Izraelből az akkor agrárminiszter, Avi Katz vezetésével.

Izraelben szerzett tapasztalataimat megosztottam Biksz Jánossal, aki ajánlotta, hogy egykori, ugyancsak „visszaalijázó” társát, Mezei András író, költőt is tájékoztassam elméneimről. Merthogy Andrásnak nagy szüksége van a friss izraeli hírekre, ugyanis szervezkedik...

Mezei András meghallgatta úti beszámolómat, és majdhogynem ünneplésen közölte, segítenem kell őt abban, hogy megalakuljon a Magyar–Izraeli Baráti Társaság a két ország és polgárai közötti kulturális, üzleti kapcsolatok fejlesztésére. Beálltam a sorba Mezei és Biksz mellé.

Akkoriban nem volt sms, e-mail, mobil, ezek nélkül „mozgósítottuk” és tájékoztattuk ismerőseinket, barátain-

szervezet alapításába fogtak – ebből lett aztán a mai Mazsike.

Gondával szorgalmasan pennáztuk az alapszabály tervezetét. Szorgalmunkat köszönettel honorálta Mezei András, bár minden változatról megállapította, hogy túlzottan jogászokdó, túl bürokratikus, nem a jóváhagyó hatalomnak kell megfelelnünk, hanem a mozgalmunk alapítóinak.

Következett aztán az alakuló gyűlés – a Magyar Tudományos Akadémia Roosevelt téri épületének nagytermében.

A sokaság látványa meglepő volt. En még ennyi zsidó embert nem láttam Magyarországon nem vallásyagkorlás céljából összejönni.

Mezei András nagyon lazán és elegánsan vezette az ülést, egyenként szólított bennünket, a szervezésben részt vevőket és a támogatók néhányát rövid beszédre. Mezei nem sokat „bürokratáskodott” az alapszabály előterjesztésével: ismertette a lényegét, a jelenlévők egyhangúan elfogadták. Az elnökség tagjaira tett javaslatot is.

Senki és semmilyen szervezet nem állta útját ennek a rendszerváltás előtti zsidó szervezkedésnek. Az említett Fészek klubbeli összejövetelen ismerősöm a fülembe súgta, hogy az egyik elégedetlenkedő szakállas felszólaló fiatalember ószerinte besúgó, vigyázzunk vele. Továbbadtam az intést Mezeinek, aki megvonta a vállát, és azt mondta: ilyenek voltak, vannak és lesznek, ne törődj vele...

Hidvégi György elnök nagy elánal szervezte a találkozókat, előadásokat, vitákat. A pesti „központ” megalakulását követően számos megyei, vidéki baráti társaság alakult. Később országos szövetségbe is tömörültek. A mai tevékenységükről nem tudok semmit.

En 91-ben vagy 92-ben váltam meg a társaságtól. Meg is mondom, miért. Elmentem az aktuális összejövetelre. Már a meghívót olvasva sem voltam jókedvű. Elmondtam az éppen ügyeletes szervezőnek, hogy talán nem olyan kormányzati „valakit” kellene odainvitálni, aki itt-ott Horthy Miklós érdemeiről nyilatkozik... Az elnök sem értett velem egyet, mondván, túlzok, meg kell hallgatni mindenkit, különösen aki vállalkozik egy asztalhoz leülni velünk...

Nos, a nagybetűs rendszerváltás/változtatás előtt valami ilyesféle váltás, feléledés, önazonosító megmutatkozás zajlott a mi köreinkben. Kellett ez nekünk?!

Politzer Tamás

9 770133 135009 1 9013

MÁRTÍRJAINKRA EMLÉKEZTÜNK

Pásztó

Az egykor virágzó hitközség tagjai haláltáborba hurcolásának 75. és a tragikusan kevés túlélő felszabadulásának 74. évében mártír-istentiszteletet tartottak a zsidó temetőben az elpusztított pásztói és környékbeli mártírok emlékművénél *Neumann Tamás* és *Neumann Péter* szervezésében. Az

Szécsény

emlékezőket – köztük *Szerdóczy Ervin* újpesti főrabbit és *Rudas Dániel* kántort – Neumann Péter köszöntötte, aki nemrég érkezett vissza auschwitz-birkenai útjáról. Mint mondotta, kereste hozzátartozói nyomait, de nem találta. Nekünk csak ez az emlékfal maradt – jegyezte meg.

Ezután Szerdóczy Ervin főrabbi szólt a ma és a jövőben élők felelősségéről abban, hogy a holokauszt soha ne menjen feledésbe, soha senki ne tagadhassa le azt a gyilkos korszakot. Ennek hangsúlyozása azért is fontos, mert az idő múlásával sajnos eltávoznak közülünk azok, akik átérték a borzalmakat, nem lesz, aki mutatja karját a számokkal. Legutóbb az utolsó pásztói túlélő, Neumann Lajos is elment. Az emlékezés kötelessége azonban a tanúságtévők távozása után is ránk marad. Beszélni kell. Akkor is, ha beszélni fáj. Nem lehet feledésbe mindaz, ami megtörtént. Ha már nem lesz egyetlen élő tanú sem, itt lesz a fal. Hol vagytok, testvérek? Látnuk benneteket a falon túl. Az eljövendő nemzedékek érdekében is szükséges, hogy lássunk.

A gyászimákat Rudas Dániel recitálta, majd pedig a közösség együtt mondta el a kádist. Befejezésül a jelenlévők elhelyezték a kavicsokat a falnál. A salgótarjáni hitközség képviselőiben *Tóthné Rómer Klára* elnök tette le az emlékezés kövét a pásztói mártírok nevét őrző emlékműnél.

Salgótarján

Városi megemlékezést rendezett a nógrádi megyeszékhely önkormányzata a holokauszt áldozatainak emléknapja alkalmából a főposta falán elhelyezett emléktáblánál, az egykori gettó egyik helyszínén, ahol *Szekeres Alexandra*, a helyi Madách Imre Gimnázium tanulója előadásában Radnóti Miklós verse hangzott el, majd *Kerekes Gábor* klarinétjátékát hallgathatta meg a szép számú közönség. Az emlékezőbeszédet *Fekete Zsolt* polgármester mondotta, aki felelevenítette a 75 évvel ezelőtt történeteket, hangoztatva, hogy Salgótarján, Magyarország és a világtörténelem legsúlyosabb katasztrófájára emlékezzünk, azokra az ártatlan emberekre, akiket nem egyszerűen megölték, hanem megfosztották őket emberi mivoltuktól csak azért, mert egy velejéig romlott eszme ellenséggé vált, politikai eszközt keresett, hogy hatalmat szerezzen és hatalomban maradjon. A polgármester azt is kiemelte, hogy bár minden évben egyre távolabb kerül ez a szörnyű emlék, nem engedhetjük, hogy elhalványuljon, nemcsak az ál-

dozatok iránti kegyeletből, hanem az emberiség iránti felelősségérzet és tisztesség miatt sem. Mert tanulni kell a múlt hibáiból, a történelem szörnyűségeiből.

Ezután a hitközség nevében *Tóthné Rómer Klára* elnök, illetve *Wilhelm Ilona* és *Rékasi Zoltán* megkoszorúzták az emléktáblát, majd pedig az önkormányzat, a pártok, az intézmények és

csen már zsidó közösség. Ezután a salgótarjáni hitközség történetét elevenítette fel, megemlékezve többek között a nagy hatású első vezetőről, Deutsch Mózes rabbiról, majd pedig e tevékeny, a település polgárosodásában meghatározó szerepet játszó közösség megsemmisítéséről beszélt. A hitközség az ortodox irányzathoz tartozott, 1944 áprilisában 1250 tagja volt. A zsidóság összegyűjtése május elején kezdődött. A sikeres összegyűjtésen felbuzdulva a sziráki járás 452 főre becsült zsidóságát is a városba hurcolták. Az összeköltöztetésre 1944. május 5-e és 10-e között került sor. Ide kerültek Bodony, Mátraballa, Mátraderecske, Parád, Recsk, Sirok zsidói is. A gettó három, egymástól elkülönített részből állt. Kialakítását Rátky Béla polgármester és Jánossy Ödön rendőrtanácsos, a salgótarjáni rendőrkapitány irányította. A gettótást végig a brutalitás kísérte. A városba érkező, ötven főből álló csendőralakulat azonnal hozzálátott a zsidó értékek felkutatásához. A zsidókat megkínózták, összeverték. A kínzásokba pár nap alatt tizenhatan haltak bele. A gettó lakóit június elején szállították át a kőszénbánya istállóiba. A nyilas hatalomátvétel után a városban bujkáló zsidókat elfogták és kivégezték. A salgótarjáni zsidókat 1944. június 13-án deportálták Auschwitz-Birkenaubá, a veszteség legalább 80 százalékos volt.

A liturgiai teendőket Gara István főkantor látta el. A gyászistentisztelet, amelyet hagyományosan a városi televízió is felvett, az emlékfal előtt elmondott káissal és az emlékkövek elhelyezésével ért véget.

Szécsény

A holokauszt 301 szécsényi áldozatára a zsidó temetőben emlékeztek, a mártírok emlékoszlopánál, a salgótarjáni hitközség rendezésében, mivel a nógrádi városkában már nem él egyetlen zsidó sem. A sírkert helyi védettség alá helyezését pár évvel ezelőtt szintén a salgótarjáni hitközség kezdeményezte, amely a folyamatos gondozást is ellátja.

Az emlékezőket *Tóthné Rómer Klára* salgótarjáni hitközségi elnök köszöntötte, köztük *Stayer László* polgármestert, *dr. Harikné dr. Havasi Beáta* alpolgármestert, a képviselőtestület tagjait, továbbá *Davidovics László* rabbihelyettest és *Rudas Dániel* kántort. Ezt követően *Vanya Noémi* egri középiskolai tanuló nagy hatású előadásában Kányádi Sándor Pantomim című verse hangzott el, amit Stayer László polgármester emlékeztetője követett. A polgármester kiemelte, hogy az áldozatokra való emlékezés nemcsak kegyeleti aktus, hanem azt is jelenti: küzdeni kell napjaink kirekesztő ideológiái ellen, hiszen korántsem kézenfekvő a jelen békés nyugalma tájainkon, folyamatosan tenni kell érte. Ezután elszavalta Radnóti Miklós Himnusz a békéhez című versét, ami nagyon is rimelt az elhangzottakhoz.

Davidovics László rabbihelyettes hangsúlyozta, hogy az emlékezés nemcsak a gyászima elmondását jelenti, hanem a múltból való minél pontosabb ismeretet és annak továbbadását is. Hogyan emlékezzünk Szécsényben? Úgy, hogy tudjuk, mi volt itt. Hogyan éltek, gyarapították a települést itt a zsidók, és mi van most. Sajnos fáj az emlékezés, mégis újra és újra el kell mondani, hogy mi az, ami történt. El kell mondani a szavakat még akkor is, ha tudjuk, a szavak nem azok, amik elhangoznak, hanem amik eljutnak a szívhez. Kell, hogy eljussanak, hiszen itt, Szécsényben is nagy a hiány. Hol vagytok, testvérek?

A mártír-istentisztelet, amelynek kántori teendőit Rudas Dániel látta el, a kádis elmondásával ért véget, s a résztvevők – köztük *Tóthné Rómer Klára*, *Stayer László* és még sokan mások – elhelyezték a kegyelet köveit az emlékoszlopnál.

Bódi Tóth Elemér

Emléktábla Rákosszentmihályon

2019. június 30-án volt 75 éve, hogy a rákosszentmihályi vasútállomásról elhurcolták a Budapest jelenlegi XVI. kerületének elődtelepüléseinek élő zsidó honfitársainkat. Ebből az alkalomból az önkormányzat költségén emléktáblát avattak az egykori zsidó imaház falán, a József utca 55. sz. ház homlokzatán. **Világhy Árpád** szobrász alkotását **Kovács Péter** polgármester és **Goldberger Tamás**, a Nagy Fuvaros utcai templomkörzet tagja avatta fel. **Havas Agnes** holokauszt túlélő és **Károlyi Gábor**, a Károlyi fotódinasztia leszármazottja mondott emlékbeszédet.

Goldberger Tamás emlékezett

A mártírünnepség szervezéséért és lebonyolításáért köszönet illeti a Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezőközpont munkatársait. A táblaavatáson részt vevők egy része ellátogatott az elhagyatott, kerítéssel sem körbevett, ma már nem működő rákosszentmihályi zsidó temetőbe, ahol **Kerekes Béla** főkántor Kél málé ráchámim imája után közös kádist mondtak az elhurcoltak emlékére, majd elhelyezték a kegyelet köveit a még megmaradt sírmelékken.

A szertartáson jelen volt többek között **Mester Tamás**, a BZSH elnöke, Paszternák Tamás, a BZSH gazdasági vezetője, valamint **Glitzenstein Smuel**, a Nagy Fuvaros utcai körzet rabbija két fiával.

A XVI. kerület más elődtelepüléseinek – így Sashalmon, Mátyásföldön és Cinkotán – nem található a holokauszt ottani áldozataira emlékező hely.

„Fordított” alija

Nagyjából 20 ezer izraeli él Németországban, többségük Berlinben. Az erősödő antiszemitizmus nem foglalkoztatja őket, a szakmai kihívások annál inkább. Egy friss tanulmány most felmérte, hogy mit is keresnek ott.

Az antiszemitizmus világszerte erősödik, és ez alól Németország sem kivétel, ahol az Európai Zsidó Kongresszus éves jelentése alapján az elmúlt évben 70 százalékkal nőtt az erőszakos antiszemita cselekmények száma. Ezt követően **Felix Klein** német antiszemitizmus elleni kormánybiztos azt javasolta a zsidóknak, hogy biztonságuk érdekében nyilvánosan ne viseljenek kipát.

Mindennek ellenére egyre több izraeli érkezik Németországba, az utóbbi években mintegy 20 ezren telepedtek ott le, 60 százalékuk Berlinben él, a többiek más városokban. Többségük askenázi zsidó, egy részük pedig holokauszt túlélők leszármazottja. A Német–Izraeli Alapítvány nemrég felmérést készített, hogy kiderítse, miért hagyták el szülőföldjüket, és miért pont abba az országba jöttek, ahová az izraeliek sokáig még a lábukat sem voltak hajlandók betenni.

A tanulmány, amelyet a Jeruzsálemi Héber Egyetem professzora, **Uzi Rebhun** jegyez, megállapítja, hogy nincs egyetlen meghatározható oka az izraeliek tömeges kivándorlásának Németországba, inkább különböző motivációk együtteséről lehet beszélni. Berlin például igen vonzó célpont lehet a művészek és a kulturális területen működők számára, de szép számmal érkeznek a német fővárosba a high-tech iparral és ingatlanfejlesztéssel foglalkozó izraeliek is.

A karrierépítésben lehetőséget látókon kívül sokan az izraeli politikai légkört, a vallás és az állam összefonódását, illetve a biztonsági helyzetet jelölték meg

Tüntetők és ellentüntetők

az elvándorlás okának. Rebhun kutatásai során arra a következtetésre jutott, hogy az izraeliek számára nem elhanyagolható szempont a németek múltja és a holokauszt kérdése sem. Emiatt sokaknak kimondottan kihívást jelent, hogy pont ebben az országban legyenek sikeresek.

Ezzel együtt a tanulmány szerint az elvándorló izraelieknek csupán a fele választja hosszabb távra otthonául Németországot. A többiek rendszerint továbbállnak más országokba, de csak kis részük tér vissza Izraelbe.

A Németországban erősödő antiszemitizmus eddig nem igazán foglalkoztatta az ott élő izraelieket, derül ki a felmérésből. A helyi zsidó közösség sokkal érzékenyebben viszonyul a témához, mint az Erecből áttelepültek. Rebhun megjegyzi, hogy a német nyelv elsajátítása inkább okoz kellemetlenségeket az izraeliek számára, főként amikor a holokauszt kapcsán ismertté vált szavak és kifejezések kerülnek elő.

További érdekesség, hogy bár a Németországba bevándoroltak többsége szekuláris, a helyi közösséggel való kapcsolattartás közelebb hozta őket a zsidó hagyományokhoz. Az izraeliek ezenkívül az ünnepek megtartásával, illetve saját óvodahálózat létrehozásával próbálják megőrizni identitásukat.

Rebhun professzor azt írja, a németek együttérzéssel és szimpátiával fogadják a Szentföldről érkezőket. Részben azért, mert 60 százalékuk felsőfokú végzettségű, és többségük magasabb társadalmi és gazdasági háttérrel rendelkezik, mint más bevándorló csoportok tagjai; másrészt pedig a német társadalomban még mindig él a holokauszt miatti felelősségérzet és bűntudat, ami leginkább abban nyilvánul meg, hogy segítenek az izraelieknek a beilleszkedésben.

Kibic

„Belz, májn stétele Belz”

Stetl – a zsidó város

A stetl jiddis szó várost jelent. Az olyan településeket nevezték stetlenek, ahol a lakosság jelentős része zsidó volt és jiddisül beszélt.

Nincs pontos adat arra vonatkozóan, hogy mikor és hol alakult ki az első stetl, annyit viszont tudni lehet, hogy a 17. század elején emelkedett meg a számuk jelentősen. Az egykori Lengyel Nemzetközösség területén kialakult stettek eredetileg a földdel rendelkező nemesség tulajdonát képezték. A gazdasági növekedés fokozása érdekében a zsidókat arra ösztönözték, hogy telepedjenek le. A telepések közül sokan Nyugat- és Közép-Lengyelországból származ-

eredeti közegében a nácik teljesen lerombolták a „stetl-jelenséget”.

Legfőbb intézmények a stetlben:

- Sul: nem más, mint a zsinagóga. A férfiak a napi három ima mellett tórát tanultak és társadalmi életet éltek ott.
- Chéder: héberül szobát jelent. A chéder nem más, mint egy egyszobás oktatási intézmény, ahol a zsidó kisfiúk tórát, talmudot és a zsidó élet törvényeit tanulták.
- Bét midrás: míg a sul elsősorban az imádkozás, a bét midrás a tanulás

kat. Gyakran olvasott fel hangosan részeket a hetiszakaszból, különböző kommentárokkal.

- Sádcen: házasságközvetítő.
- Sajchet: rituális vágó, hentes.
- Mágid: míg a rabbi a zsidó vallás törvényeit ismerte remekül, a mágid az élet erkölcsi, érzelmi vonatkozásaiért volt felelős. Gyakran tartott ösztönző beszédeket a helybeli zsidóknak arról, hogyan kell kedvesen, őszintén és kegyesen élni.

A stetlben az intézményrendszeret magas strukturáltság jellemezte. Néhány akkoriban működő chevra (társaság) a mai napig létezik, igaz, már nincs akkora jelentőségük és szerepük (főleg a stetl eredeti régióiban), mint egykor. Ezek a következők:

- Háchnását Kálá: segített – főként anyagilag – a szegény menyasszonyoknak és vőlegényeknek a házasodásban (kiházásításban).
- Chevra Kádisa: szó szerint szent társaságot jelent. Temetéssel foglalkozott a szervezet (ma is nagyon gyakori).
- Háchnását Orchim: vendégek fogadására létrejött egylet.
- Bikur Cholim: szó szerint: beteglátogatás. Azért jött létre, hogy a közösség betegeit meglátogassák és segítsék a tagok.

A stetlbeli életet sokan egy ideális, tökéletes világként képzelik el napjainkban. Azonban ez nem teljesen igaz. A stetl tele volt szegény emberekkel, és az infrastruktúrát is nagyon alacsony színvonal jellemezte. A legnagyobb élet a piacnapokon volt jellemző, amikor sok család érkezett a városkába eladni portékájakat. Ők később a helyi, főként zsidók által birtokolt vendéglőkben és üzletekben költötték el bevételüket.

Mint a zsidó életben, így a stetlben is a hét legfontosabb napja a szombat (volt). Ilyenkor csend uralta a városkákat, a helyiek ekkor csak a zsinagógákat keresték fel. A családok ott-hon étkeztek, leggyakrabban csak ekkor került az asztalra hal és hús, amit a szimpla hétköznapiakon a többség nem tudott megfizetni.

Annak ellenére, hogy a második világháború után megszűntek a klasszikus stettek, az amerikai kontinensen a mai napig találkozhatunk az egykori stetl-elképzelés alapján létrejövő településekkel. Ilyen például a Montreal közelében található Kiryat Tosh, melyet 1963-ban alapított Meshulim Feish (Ferencz) Lowy rebbe. Jelenleg közel 3000 lakosa van. New York államban több hasonló városka is felkereshető, ezek közül a legnagyobbak Kiryat Joel és New Square. Előbbiben 25.000 főre, utóbbiban 8.500 főre becsülik a lakosok számát, mely évről évre növekszik.

Stetl a művészetben

Talán az egyik legismertebb, stetl bemutató regény a Sólem Aléchem nevéhez fűződő Tevje, a tejesember, melyből film és számos musical is készült (Hegedűs a háztetőn). A festészetben sem maradt nyomtalan a zsidó városka, Marc Chagall, Chaim Goldberg és Mane Katz egyes képein is felfedezhető a jelenség.

Vilniusban 2020-ban terveznek átadni egy stetlmúzeumot, de számos más európai zsidó kiállításnak is részét képezi az egykori zsidó városka életének bemutatása.

Miklós Dóri

Kilencvenöt esztendeje hunyt el Bródy Sándor

„Alattunk a főváros terült el. Homályos, piszokszínű levegő lepte el az ifjú metropolist, mely e perczen csakugyan valami óriási rovardoboznak látszott, melyben a kisebb osztályokat utczáik képviselték. Fekete foltok vergődtek, hullámoztak, részint mozdulatlanul állottak benne. Emberek voltak... Az udvar egyik csücskében hatalmas gyapjúsákokat méregettek s hordtak le az öblös pinczekamra ajtaján. A gyapjúkereskedő, egy vézna, csontos piperkőcz zsidó, szörnyű fontos képpel állt a mázsáló mellett, mintha nem is a büzhödt gyapjút, hanem lelki üdvösségét mérné. Két markos, torzonborz legény ingre vetkőzve, bevágott acéllkampójával egy-egy zsákba s reá helyezé a mérőre. Télvíz idején, hó, zúzmara közepette fedetlenül hagyott, szőrös mellők gőzölgött s oly szabályszerűen zihált, mint a mily kimért pontossággal vörösre mart, csupasz karjok kifeszült, összeroppant. Egész működésük egy sajátos gép hatásával volt reám. Az fel sem tűnt, hogy e géprészek vihogtak, káromkodtak s feljajdultak, ha valamelyik ügyetlen napzámos lábaikra ejté a súlyos zsákat. Egy nagyszakállú vézna kis zsidó-napszámos erőtlen karjaiból minduntalan kiejté a terhet. Kétségbeesett arccsal nézett szét s némán maradt a szittkora. Rongyos mellénye alól kilógott a lepedőszerű zsidó olvasó, melynek hosszú gyapjúsálait észrevétlenül, pajkosaságból meg-megrángatá egy-egy csintalan munkás; a szegény ember pedig romlott lábaival csetlett-botlott s olykor hátraesett. A munkások kacagtak s a kis zsidó néma dühvel nézett szét közöttük, míg kipерsegett ajka hangtalanul mozgott...”

A fenti sorok 135 esztendővel ezelőtt, 1884-ben látnak napvilágot abban a kis elbeszélésgyűjteményben, amely a Nyomor címet viselve először hirdeti magyar nyelven a naturalizmust. Az irányzat szellemi atyja egyébként Émile Zola, aki szélsőjobboldali körök céltáblájává válva, nem zsidó származású közéleti személyiségként nyílt sisakkal vállalja a harcot az antiszemitizmussal szemben is. Zola irodalmi elképzelései az 1890-es évekre eresztenek gyökeret Magyarországon, elsőként annál az egri zsidó családból származó fiatal publicistánál-írónál, akit Bródy Sándornak hívnak.

Az önzetlen irodalmi mecénás, Hatvany Lajos írja: „Bródy Sándor Nyomor című, legelső novellagyűjteményének már címében is megfelelt a kérdésre, hogy mely célzatból, mit akart megírni. »Való hangok visszhangzása ez az egész könyv, amúgy zűrösen, amint fel ide hallatszanak...« írja Békésgyulán a kötet bevezetésében a húszesztendős gyerekíró, aki már akkor a szegények és elnyomottak mellé szegődött.”

A fiatal író szívéhez nem véletlenül állhat közel a nyomorgók, a kisemberek sorsa. Hamar tönkrement, korán elhunyt foltozószabó édesapja mellett sokszor nélkülözve nő fel; az élet árnyoldalainak kendőzetlen ábrázolása ezért tapasztalataiból fakad. „A világ kiáltó gazdasági igazságtalanságainál is nagyobb baj az a ridegség, mellyel egyik vergődő van a másik iránt, egymást megugató és maró fajták, nemzetek, osztályok és egyesek, aminek mind-mind az elmék ostobasága az oka” – állapítja meg. Alulról jön. Tanulmányait nem is tudja teljesen befejezni, mégis óriási tehetséggel, szorgalommal, állandó önképzéssel, önfejlesztéssel halad végig pályáján. Nyitott szemmel jár. A kezdetben Jókaiért s természetesen Zolaért rajongó egri fiatalembernek tehát a Nyomor hozza meg a sikert. Felköltözik a fővárosba, állást kap a Magyar Hírlapnál és A Hétnél. Rövidesen azonban újabb lehetőség kínálkozik egy kolozsvári munkára is – ezért szűk két esztendeig az Erdélyi Híradó szerkesztését vállalja. Itt éri a szerelem a szép és tehetséges színművésznővel, Hunyady Margittal. Kapcsolatukból egy fiú, a később ugyancsak irodalmi pályát választó, Márai által „zsenedinek és prófétának” aposztrofált Hunyady Sándor születik. A Rosenfeld Izabellával kötött házasságból pedig szintén egy fiú, a kenyerét ugyancsak tollával kereső publicista: Bródy András származik, aki majd sajtó alá rendezi édesapja műveit.

Bródy Sándor rövid erdélyi munkálkodása után már megérik önálló folyóiratának elindítására, amelynek a Fehér Könyv címet adja. Rá pár évre pedig egy újabb lap kerül ki szerkesztői műhelyéből: a Jövendő. Ehhez már társak is szegődnek mellé: az új magyar színikritika megteremtője, Ambrus Zoltán, illetve a történeti hűség és a lírai mondanó kettős művésze, Gárdonyi (Ziegler) Géza, akikkel gyakorlatilag előkészíti a 20. századi magyar irodalom meghatározó folyóirata, a Nyugat megjelenését.

Ekkortájt Bródy már az irodalmi divat diktálója, de nemcsak az irodalmié, hanem bizony a férfivilágé is. Sokat ad külső megjelenésére, a nők bolondulnak érte. Amikor kártyázás közben arról kvaterkázik, hogy az nem is úriember, aki hosszú alsónadrágot visel, s partnere figyelmezteti, hogy hisz neki is kilóg egyik nadrágszára alól az árulkodó gatyamadzag, előkelő hanyagsággal azt feleli, az nem az ő lába.

Szellemes, s gyakran szerelmes-szenvedélyes jellem Bródy, aki nem szűnik meg indulatosan bírálni a korabeli társadalom visszasságait sem. A közelgő sötét fellegek sem hagyják nyugodni. Öngyilkossági kísérlete, majd a kitörő nagy háború, aztán az azt követő forradalmak, a kegyvesztés és az emigráció mind komolyabbá teszik. Mély önvizsgálatok érelik, de még megszületik költői szépségű, filozofikus Rembrandt novellaciklusa. Kényszerű „haza-váltását” Padovában, majd Baden bei Wienben tölti. Ez idő alatt szinte teljesen magára marad, elszegényedik, és betegség gyötri. Csak 1924-ben tud visszatérni Magyarországra, de már csak a kórházi ágy jut számára. Kilencvenöt esztendeje, 1924. augusztus 12-én hunyja le örökre szemét, a Kozma utcai izraelita temetőben búcsúztatják.

Bródy Sándor sok jelentős művet hagy hátra az utókornak, a Nyomoron kívül többek közt Az egri diákok, a Hőfőherke, Az ezüst kecske, A nap lovagja című realistá regényeket, s A dada, A tanítónő, A medikus című drámákat. A jeles magyar író-drámaíró-publicista irodalmunk Adyt, Móriczot, Krúdyt és társait előkészítő, rájuk nagy hatással lévő klasszikusai közt tartható számmon. Halálának e közelítő kerek évfordulóján ne feledjük el meghajtani fejnket emléke előtt!

tak, ahol rendkívül erős volt az antiszemitizmus.

A stettek virágkora körülbelül az 1840-es évekig tartott. A hanyatlásnak több oka is volt. Az egyik a gazdaságban keresendő, valamint a települések túlnépesedésében. Másrészt később, az 1880-as évektől, az egyre növekvő antiszemitizmus és a pogromok hatására közel kétmillió zsidó hagyta el Kelet-Európát (1915-ig). Ekkor a szóban forgó térség zsidó lakosságának háromnegyede élt stettekben. A második világháborúval teljesen megszűnt a stetl intézménye, lakóit vagy egyből megölték, vagy koncentrációs táborokba deportálták. Néhány stetl-lakónak sikerült az Egyesült Államokba vándorolnia (erről kicsit később még szót ejtünk), ahol próbálták folytatni a tradíciókat, de

helyszíné (volt). Nemcsak nappal, gyakran éjszaka is tanultak ott a zsidó férfiak.

- Mikve: rituális fürdő.

Kikkel lehetett találkozni egy klasszikus stetlben?

A hagyományos foglalkozások mellett, melyeket a zsidók gyakran űztek (suszter, kovács és egyéb szakmunkák), számos olyan is akadt, mely erősen összefüggött a vallással. A rabbin kívül a következő főbb szereplői voltak a zsidó (vallási) életnek a stettekben:

- Melamed: tanító, leginkább a gyerekeket oktatta a chéderben.
- Sámesz: ő figyelte arra, hogy a sul tiszta és használatra alkalmas legyen.
- Zogerke: mivel a stettek korában nagyon sok hölgy nem tudott olvasni, ő vezette az imájukat és tanulásu-

A vasárnapi munkaszünet

Szénhiányra, áru- és nyersanyaghiányra, létszámhiányra hivatkozva megszületett a vasárnapi boltzárásra vonatkozó miniszterelnökségi rendelet. Boltok, iparosok és személyzetük, a kézi és fejmunkások, alkalmazottak örülhetnek, hogy vasárnap az vasárnap, nem kell munkát végezni. Jogegyenlőség ide vagy oda, azért voltak sérelmek.

Kivételek is akadtak szép számmal, ugyanis a vasárnapi melóstop a mezőgazdaságban foglalkoztatottakra, a vendéglőkre, kávéházakra, némely élelmiszer- vagy dohányboltra, a heti és országos vásárookra nem volt irányadó.

Mielőtt az éber olvasó elkezdené a guglizást, az internetes keresést, megnyugtatom, hogy nem aktuális kormányintézkedést emlegetek, hanem száz évvel ezelőttil.

Az akkor működő Magyar Zsidók Központi Szövetségének közgyűlése napirendre tűzte az intézkedést ellenző javaslatot, amelyet bizonyos Korein Dezső terjesztett elő. Sérelmezte az előterjesztő, hogy a kötelezőként előírt vasárnapi pihenő, kényszerű zárvatartás a hitűkhöz ragaszkodó, szombattartó zsidó vállalkozóktól külön áldozat kíván, és üzleti veszteséget is okoz nekik. Nem kívánhatja a kormány tőlük, hogy heti két napon zárva tartsanak. A közgyűlés elfogadta a javaslatot, és megbízta Korein Dezsőt, hogy dolgozzon ki alapos memorandumot a kormányzat részére.

Tiltakozó cikk is megjelent e témáról, írja megemlíti, hogy nincs ráció abban, hogy a kötelező vasárnapi munkaszünet alól ne engedjen a kormány további kivételeket. És nagyon frappáns poénnal záródik a cikk: tartsa mindenkinek a vallása szabályai szerint a munkaszünetet, a keresztény vasárnap, a zsidó szombaton, a muzulmán pénteken. Tehát „üdvözljön mindenki a maga hite szerint...”

Kíváncsi vagyok, miként zárult a „hitvita” ezelőtt száz évvel. Ha rátálok a végkifejletre, közreadom.

Politzer Tamás

– kerecsényi –

KICSIT RENDHAGYÓ EMLÉKEZÉS

Herzl Tivadar 115 éve hunyt el

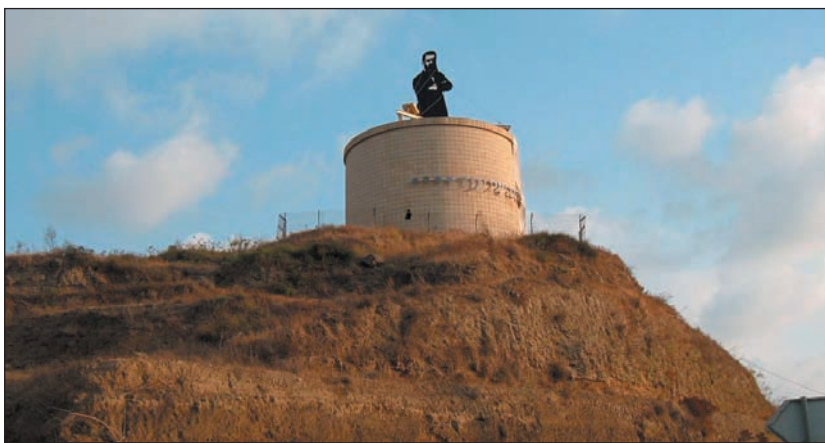
1987-ben jutottam el először Izrael-be. A laza hivatalos program mellett volt idő majdnem minden nap privát programra is (rokon- és temetőlátogatás). E magánakciókon Peter Foltyn volt a kísérem, „taxisom”, útikalauzom. (Ő 68-ban, még a baráti orszá-gok hadseregeinek „segítségnyújtása” előtt alijázott Kassáról. Így aztán nem találkozhatott a „testvéri harcmezőn” budapesti unokatestvérével, Kun Ivánnal, akit tartalékos gépkocsizó lövész státuszára tekintettel bevetettek a csehszlovákiai baráti hadművelleti részvételre.)

Egyik délután Tel-Avivból Haifára furikáztunk. Herzlija közelében a sztrádától nem messzire magasodó, emberalakot formázó domborműre mutatott: – *Herzl Tivadar, Herzlija az ő nevét viseli. Izrael megalapítása után hamvait Jeruzsálembe hozták, mert még életében így akarta. A Nemzeti Pantheonban van a díszsírhelye. A születésnapja itt nemzeti ünnep, ez a Herzl-nap.*

Jártamban-keltemben feltűnt sok helyen egy óriásplakát: szakállas, kalapos idős urat ábrázolt. A feliratokat nem tudtam „megfejtetni”. Kicsinyített fotókat is láttam néhány boltban, még egy öregúr Hajarkon utcai, garázsából előléptetett zöldségüzletében is. A következő találkozáskor kérdeztem Pétert, kit ábrázolnak ezek az óriásplakátok és fotók. Felvilágosított, hogy egy bizonyos rabbit, egy vallási mozgalom vezetőjét... Haifáig vitáztunk arról, hogy is van az, hogy vallási vezetőt, rabbit szabad ábrázolni, nyilvánosan, úton-útfélen reklámozni, holott emberábrázolási tilalom van vallásunkban. Péter végül felajánlotta: *anyósom, hála a Teremtőnek, igen aktív, életerős ortodox asszony, ha akarod, visszafordulok, bemegyünk hozzá Bné Berakba és megkérdezzük, ő bizonyára okosabb ilyen kérdésekben, mint mi ketten együtt.* Nem mentünk, azóta is nyitott az akkori kérdés...

Az előszó után tisztelő emlékezés következik: 115 éve, 1904-ben hunyt el Herzl Tivadar. Apám abban az évben négyéves volt, nem tudhatott még arról, hogy nevezett honfitárs 1896-ban ilyen mondatokat vetett papírra A zsidó állam (Der Judenstaat) című művében: „...a világ minden táján élő zsidók térjenek vissza Palesztinába, az ősi hazába, ahonnan annak idején elűzték őket... Asszimilálódni nem tudunk és nem fogunk soha, mert a népek ezt lehetetlenné teszik számunkra...”

Apám – és még néhány százezer unzere – itt maradt, családot alapított, imádkozott, dolgozott, üzletelt, aztán már nemigen lepődött meg, hogy kar-szalagos sors társaival együtt Ukrajna

A Herzlija közelében magasodó, emberalakot formázó domborműre mutatott: – Herzl Tivadar.

havas rónáin aknát kell szedni, utat kell építeni, és gyógyszer nélkül kell meggyógyulni tifuszból, tüdőgyuladásból, s honfitársnak minősülő fegyveres felvagyázóik többségét nemigen érdekli, hogy megfagynak, elpusztulnak... Felesége, kamasz fia, kislánya? Róluk, illetve halotti anyakönyvük kitöltéséről csak 1948-ban tudott dönteni a járásbíró, a holt-nak nyilvánítási eljárás végén...

Efféle tipikus, asszimilálódni sem engedett zsidók sorsáról Herzl már nem szerezhetett tudomást. Álmáról, a valóságos Östúrország, Izrael Állam megszületéséről sem. Esméit, államalapítási nézeteit valló és követő cionista utódai a náciizmus hatmillió zsidó áldozata nevében is keményen küzdöttek fegyverrel, észérvekkel, politikai eszközökkel az új orszáért. Úgy is lehetne mondani, hogy komolyan vették Herzl Östúrország könyve utóhangjának első mondatát: „De ha nem akarjátok, úgy mindaz, amit elmondtam néktek, csak mese, s az is fog maradni.”

Emberi számítás szerint 1948-at, Izrael Állam megszületését még megélhette volna a cionizmus, az államalapítási eszme harcosa. 88 éves lett volna akkor Benjámin Zeév Herzl. Vajon melyik állami tisztséget kapta volna?

És mit mondana ma az általa (is) megálmodott zsidó államról, polgárainak életéről?

„Ma is álmodna?” – kérdezi Frankpeti (Frank Péter), az Izrael-info alapító főszerkesztője az #Izrael70magyar című, a 70 éves Izrael ünnepét albumban megjelent írásában. Bár szóonoki a kérdés, de sok-sok mai izraeli fejében, lelkében bizonyára megfogalmazódnak Frank gondolatai, amelyek közül kiemelnek néhányat:

„Mit szólna, ha látná, hogy a zsidók államából egyre inkább zsidó állam-má alakul az ország?”

Biztosan meglepődne, hogy feltá-madt a héber nyelv, és nem az a bábe-

li zűrzavar van, amit ő elképzelt. Nyilván örülne, hogy a héber kiütéses győzelmet aratott.

Tiszteletben tartaná a papságot és a katonákat, de nem engedné, hogy beszéljenek az állami ügyekbe. A zsinagógákra korlátozná a rabbik tevékenységét, ahogy a hadseregnek is a laktanyában lenne a helye.

Csodálkozna, hogy mennyire nem koherens a társadalom, hogy mennyire máshogy viszonyulunk egymáshoz, mint a gálutban, hisz ő nem lakott marokkói, etióp, orosz, amerikai zsidóval.

Hogy a zsidók államának kikiáltása az egy dolog, de felépíteni és irányítani, az már más tésztá.

Meglepődne, hogy nem fehér alapon hét aranycsillagú zászló a hivatalos lobogó, ahogy azt ő elképzelte, ahol a fehér az új, tiszta lappal indulást, a hét csillag pedig a hét munkaórát – és nem tíz-tizenkettőt! – jelenti.

Tudná, hogy itt van a helye, itt érezné magát otthon.

Nem velt vagy valós történelmi jogokról szónokolna jelszavak szintjén, hanem felkerekedne és személyesen ismerné meg az ország csodálatos tájait, a beduin kecskepásztort, a zsidó gazdát és a keresztény szerzetest.

Lehet, hogy Herzl nem ígérne békét, viszont deklarált célja volna a demokratikus, liberális és progresszív zsidó állam, amely gondoskodik a lakosok jólétéről, a jogi és társadalmi igazságról és az esélyegyenlőségről. Ahol biztosítva van a zsidó többség, mint ahogy garantálva vannak a kisebbségek egyenlő jogai is.”

Mások, másként gondolkodók nyilván más tartalmú kérdéseket tennének fel. Ez sem lenne baj, a tisztelő, jóérzésű emlékezet keretében ilyeneknek is helyük volna, ezek is elférnének Herzl szobrának talapzatán... Ahol az a felirat, hogy Herzlija egy mesés város...

Politzer Tamás

Szombati nyitvatartás
rabbينikus jóváhagyással

A kávé akkora népszerűségnek örvendett a zsidók körében a 18. századi Prágában, hogy a rabbينikus bíróságnak kellett szabályoznia, mikor látogathatók a kávéházak. A rabbik szigora azonban nem tartott túl sokáig.

A 18. század közepére a kávé meghódította egész Európát, sorra nyíltak a kávéházak, és a fekete ital iránti rajongás nem került el a kontinens nagyvárosa-inak zsidó lakosságát sem. Kávéházakat zsidók is nyithattak, és ezek a helyiségek csakhamar a társadalmi élet központjává váltak – komoly konkurenciát jelentve a zsinagógáknak és a jesiváknak. A rabbiknak tehát lépniük kellett.

Hogy a rabbik miként próbálták kontrollálni a zsidóság kávéfogyasztási szokásait, arról remek betekintést kaphatunk a prágai rabbينikus bíróság döntéseit tartalmazó 18. századi jegyzetfüzetből. A prágai zsidó múzeumban őrzött, héber és jiddis nyelven íródott füzetben 1757-től kezdve hét bejegyzés is a kávéházak látogatásával foglalkozik.

Az első bejegyzésben még kellő szigorral léptek fel a rabbik a kávéházakkal szemben. Az általános nézőpont az volt, hogy a zsidó negyedben a kávéházak legyenek zárva, a lakosság pedig inkább a tóra tanulmányozásával töltse a drága idejét.

Mivel ez eléggé lehetetlen próbálkozásnak tűnt, a rabbينikus bíróság engedélyezte, hogy a kávéházak kinyissanak egy-egy órára a reggeli és a délutáni imát követően. A nők viszont egyáltalán nem tehették be a lábukat a kávéházakba. Ami pedig a szombatot illeti: senki sem mehetett szombat napján kávéházba, aki ezt megszegte, annak súlyos bírságot kellett fizetnie.

Néhány héttel később azonban máris enyhíteni kellett a szigorú szabályozáson, mivel sokan tiltakoztak ellene. Ezért a rabbik azt a döntést hozták, hogy szombaton ugyan nem lehet a kávéházakban fogyasztani, de ha valaki megkívánja a kávé, akkor hazaviheti, és otthon megihatja. Hétköznap imaidőben tilos a kávéházakban inni, az imák idejét leszámítva viszont bármikor lehet.

A szombati take away fogyasztást úgy oldották meg, hogy előre vagy utólag fizették ki a kávé. A zsidó kávézók tulajdonosai pedig azért nem estek a munkatiltalom törvénye alá, mert egyszerűen nem zsidó alkalmazottak főzték a kávé szombatban. A hazavitelre kért kávé eleinte jó kompromisszumnak tűnt, de ez sem tartott sokáig.

Egy 1758-ban és egy 1761-ben készült bejegyzés alapján az is kiderül, hogy szombaton csupán délig lehetett a kávé árúsítani, és csak tej nélkül, nehogy a nem-rezta fogyasztott vendégek a tejeskávé miatt megszegjék a teljes és húsos ételek keverésének tilalmát.

Néhány év elteltével pedig már a nők kávéházi látogatásának tilalma is enyhülni kezdett. Egy 1764-es bejegyzés szerint ugyanis a rabbik úgy döntöttek, hogy bár a nők továbbra sem mehetnek a kávéházakba szombaton, hétköznap este hatig viszont látogathatják az intézményeket. Ez pedig azt is jelenti, hogy a férfiak szombaton is elmehetnek a kávézókba, és nemcsak elvitelre kérhetik az italt, de ott is ücsöröghetnek kedvükre.

1774-ben már arról szólt a rabbينikus bíróság döntése, hogy a kávéházak zsidó tulajdonosai nem szolgálhatnak ki nem zsidókat szombaton, mivel ezzel megszegik a szombati kereskedelemről szóló tilalmat. Zsidóknak azonban árusíthatnak kávé-t az oneg sabbát, vagyis a szombat napjának élvezete miatt, hiszen nem mindenki tud otthon kávé főzni magának.

A 18. századi prágai rabbik tehát megértették, hogy a kávéházi hangulat és az ezzel járó kulturális változások a hagyományos szombati légkörrel versengenek. A rabbينikus bíróság igyekezett korlátozni a zsidó kávézók szombati tevékenységét, de csak részben jártak sikerrel. Végül aztán úgy oldották meg a problémát, hogy kósersági pecsétet nyomtak a két, látszólag egymással szemben álló tevékenységre, tehát a kávéházak látogatására, illetve a szombat szentségének megőrzésére. Ezzel kimondták, hogy a szombaton kávézókba látogató zsidók valójában a vallási előírásokat teljesítik.

Dámajáték a Lamblin kávéházban (Louis Leopold Boilly festménye)

Kibic

Harminc magyar szóban
a rettenetről

WALDSEE 1944 címmel rendezi meg a budapesti 2B Galéria azt a kiállítást, amelynek keretében kortárs magyar írók, költők, irodalmárok maximum harmincszavas, kézzel írt szövegeit olvashatjuk az auschwitzi haláltáborban használt levelezőlapok mintájára.

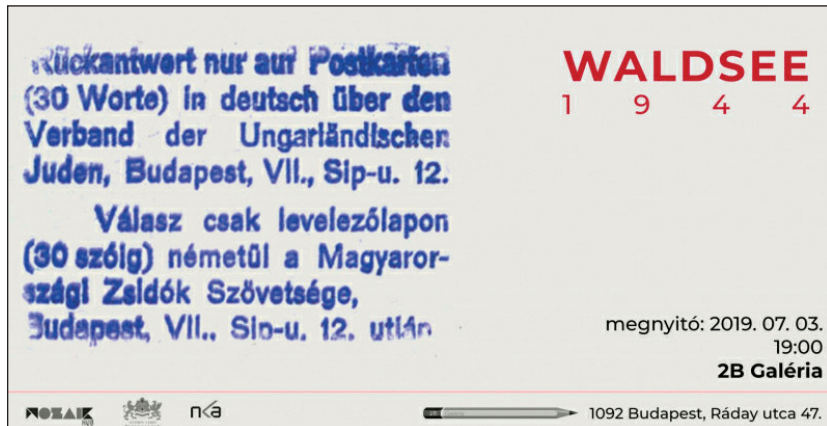
A kiállítást a Ráday utcai 2B Galéria a magyarországi deportálások 75. évfordulója alkalmából szervezi és a második világháborúban elpusztított 565.000 magyar zsidónak állít vele emléket. Konceptiója szervesen kapcsolódik a Waldsee 1944 című, a galériában 2004-ben (majd később még több mint húsz helyszínen, többek között Berlinben, Washingtonban, New Yorkban és Cape Town-ban) elindított kortárs képzőművészeti projekt-hez.

A holokauszt áldozatainak leveleit ma levéltárak őrzik. A képeslapok, papírfoszlányok, levelek a munkaszolgálat és a deportálás különleges dokumentumai, legtöbbször szerzőjük életének utolsó pillanataiban íródtak. Waldsee az auschwitzi megsemmisíté-

tés szimbolikus helyszíne. Az auschwitzi levelezőlapok a ma is használatos standard postai formátum szerint készültek. A különbség annyi volt, hogy a címzést segítő vonalak mellé egy pecsét került német és magyar nyelvű szöveggel: „Válasz csak levelezőlapon (30 szóig) németül a Magyarországi Zsidók Szövetsége, Budapest VII., Síp u. 12. útján.” A lap másik oldalára íródott a tulajdonképeni üzenet az otthoniaknak.

A 2B Galéria a deportálások 75. évfordulójának emlékére kortárs magyar írókat, költőket, irodalmárokat kért föl egy magyar nyelvű, maximum harmincszavas, kézzel írt szöveg megírására. A tárlaton ezeket az alkotásokat állítják ki.

A témával kapcsolatban Gideon Hausner: Ítélet Jeruzsálemben – Az Eichmann-per története című könyvéből idézünk egy részletet: „A megtevesztési hadjárat még Auschwitzban is folytatódott. Adtak egy levelezőlapot meg egy ceruzát, és ránk parancsoltak, hogy írjunk a családjunknak. Én a nővéremnek írtam, Budapestre.

A szöveget egy SS-legény vagy egy kápó diktálta. Körülbelül így hangzott: »Jól vagyok, dolgozom«. Megparancsolták, írjuk azt, hogy Waldseeben vagyunk... Ez egy ausztriai nyaralóhely. A levelezőlapokon nem volt se bélyeg, se bélyegzés. A levelezőlapok a Gestapóhoz futottak be, és onnan továbbították őket – mondta tanúvallomásaiban Freudiger. Nagyítóval megvizsgáltam az egyik lapot, és észrevettem, hogy küldője Auschwitzot írt a dátum elé, de ezt kiradírozták, és Waldseet írtak fölébe... Felkerestem Krumeit, megmutattam neki a lapot... Azt válaszolta: »Nézze,

Freudiger, maga okos ember. Nem kell mindent észrevennie.« Nyilvánvaló: azt akarták, hogy a zsidó családok saját kezűleg írt, megnyugtató üzeneteket kapjanak. Azután elmaradtak az ilyen waldseei lapok is. Mivel már senki nem volt, aki írhatott volna.»

A tárlat augusztus 9-ig látogatható. Résztvevők: Adamik Lajos, Áfra János, Balla Zsófia, Bánki Éva, Bárdos Deák Ágnes, Bán Zsófia, Bátki János, Borda Réka, Bordás Máté, Cserna-Szabó András, Dalos György, Darvasi László, Dragomán György, Fehér Boldizsár, Fehér

Renátó, Ferencz Győző, Ferencz Mónika, Forgách András, Gáspár-Singer Anna, Gerevich András, G. István László, Géczi János, Gulisio Tímea, Györe Balázs, György Péter, Gyurkovics Tamás, Halasi Zoltán, Hevesi Judit, Hidas Judit, Horváth Ágnes, Kabai Lóránt, Karafiáth Orsolya, Kácsor Zolt, Kántor Péter, Kerékgyártó István, Kiss Noémi, Kornis Mihály, Kóhányai János, Krusovszky Dénes, Lanczkor Gábor, Láng Orsolya, Lesi Zoltán, Marno János, Marczisovszky Anna, Márton László, Mesterházi Mónika, Mezei Márk, Mohácsi Balázs, Nemes Z. Márió, Németh Gábor, Papp Gréta, Parti Nagy Lajos, Péterfy Gergely, Schein Gábor, Schmal Alexandra, Simon Bettina, Spiró György, Szálinger Balázs, Szabó T. Anna, Szaniszló Judit, Szántó T. Gábor, Száz Pál, Szegedi Eszter, Szenderák Bence, Szijj Ferenc, Szikárosi Endre, Szűcs Teri, Szvoren Edina, Tábor Ádám, Takács Zsuzsa, Tóth Kinga, Tóth Krisztina, Turi Tímea, Ungváry Rudolf, Vida Kamilla, Vörös István, Závada Pál, Zoltán Gábor.

IZRAELI SZÍNES

Mohamed Izraelben

A Beitar Jeruzsálem focicsapat legújabb igazolását Ali Mohamednek hívják. A klub iszlamofób szurkolói azonban nehezen viselik, hogy ilyen névvel lépjen pályára valaki kedvenc csapatuk színeiben.

Ali Mohamed lett az izraeli labdarúgás nyári átigazolási időszakának eddigi legnagyobb szenzációja. A nigeri labdarúgó ugyanis ahhoz a Beitar Jeruzsálemhez szerződött, amely többek között iszlámmellenes, rasszista szurkolóiról ismert. A különösen szélsőséges ultrákat tömörítő La Familia nevű szurkolói csoport máris felhívásban követelte, hogy Mohamed, aki amúgy keresztény, változtassa meg a nevét, mert szerintük a klubnak egyszerűen nem lehet Mohamed nevű játékosa.

Ali Mohamed a Maccabi Netanja játékosaként

Hogy követelésüket nyomatékossítsák, négy jeruzsálemi ultra meg is fenyegette a Beitar tulajdonosát, aki nem nagyon ijedt meg tőlük, és közölte, beperli a fenyegetőket. *Mose Hogeg* kijelentette, hogy nem igazán foglalkozik a szurkolók fenyegetéseivel, csakúgy, mint ahogy nem érdekli az sem, hogy milyen származású vagy vallású egy-egy futballistája, csak az számít, hogy jó játékos-e az illető.

A per belengetésének meg is lett a hatása, a La Familia visszavonta korábbi követelését Mohamed nevének megváltoztatására. A szélsőséges szurkolócsoport egyébként már az elején hangsúlyozta, hogy magával a játékosal nincsen semmi problémájuk, hiszen keresztény vallású. Csupán a Mohamed névvel nem érzik túlságosan komfortosnak magukat, és nem szeretnék folyton ezzel a névvel találkozni a jeruzsálemi stadionban.

A La Familia tagjai egyébként nem szoktak viccelni. 2012-ben például, amikor a Beitar két muszlim csecsen játékost szerződtetett, a feldühödött ultrák rasszista rigmusokat kiabáltak az edzések és a meccsek alatt, az akkori tulajdonost halálosan megfenyegették, és kivonultak a stadionból, amikor az egyik csecsen gólt szerzett. Néhány szurkoló még a csapat irodáit is felgyújtotta, elpusztítva az ott őrzött trófeákat. A két futballistának végül távoznia kellett a klubtól.

Kibic

A magyar–izraeli diplomáciai kapcsolatok újrafelvételének 30. évfordulója

Magyarország 1948 májusában elismerte a megalakuló Izrael Államot, a két ország ezután követi szintű, teljes diplomáciai kapcsolatokat létesített.

1967. június 12-én – a Varsói Szerződés döntése értelmében – a magyar kormány kénytelen volt megszakítani a diplomáciai kapcsolatokat Izraellel. A változás 1989. szeptember 17-én következett be, amikor megállapodás született az érdekképviseletek felállításáról, amelyek 1988. március 14-én Budapesten és Tel-Avivban is megnyitottak. A nagykövetségi szintű diplomáciai viszony 1989. szeptember 18-án állt helyre.

2019-ben a diplomáciai kapcsolatok újrafelvételének 30. évfordulóját ünnepeljük. Az évek során Magyarország és Izrael baráti és stratégiai szövetségi kapcsolatot épített ki egymással. Ebből az alkalomból az Izraeli Nagykövetség egy saját bélyeget készíttetett, amit a partnereinknek küldött levelein fogunk majd használni.

Izraeli Nagykövetség

Trump-fennsík a Golanon

Donald Trump amerikai elnök nevét fogja viselni egy terület a Golan-fennsíkon Benjámin Netanjahu izraeli miniszterelnök kezdeményezésére.

Ünnepélyes keretek között, Benjámin Netanjahu izraeli miniszterelnök részvételével tartották meg azt a névadási ceremóniát, amelynek révén a Golanon található egyik telep a Trump-fennsík nevet kapja annak tiszteletére, hogy az amerikai elnök döntése nyomán az USA elismerte Izrael jogát a területre. A szír fővárostól, Damaszkusztól mintegy

60 kilométerre lévő telep építkezési munkálatai még csak most kezdődnek, de az elnevezés megtörtént, és az ünnepségen fölvtették az izraeli és az amerikai zászlót is.

A rendezvényen Netanjahu történelminek nevezte az eseményt, és Izrael barátjának Donald Trumpot. David Friedman, az USA izraeli nagykövete úgy fogalmazott: a jól megérdemelt döntést hazája nagyra értékeli. Netanjahu bírálói ugyanakkor úgy vélik: pusztán egy politikai attrakcióról van szó, amelyre nincsen törvényi felhatalmazás.

A Golánt a zsidó állam 1967-ben szerezte meg Szíriától, majd 1981-ben annektálta hivatalosan, de azóta idén márciusban az Egyesült Államok volt az első ország, amely elismerte Izrael fennhatóságát a területre.

Hárommilliárd csésze kávé isznak évente az izraeliek

Kevesebb alkoholt, de több kávé fogyasztanak az izraeliek – írja friss tanulmányában egy izraeli startup, a Sleeprate a Jeruzsálem Post cikke szerint.

A Sleeprate-et 2006-ban dr. Anda Baharav alapította azzal a céllal, hogy a Tel-avivi Egyetemen szerzett több évtizedes alváskutatói tapasztalatát a modern technika segítségével bárkivel megoszthassa. Kutatóként azt vizsgálta, hogyan változik a szívverés az alvás különböző fázisaiban az éjszaka folyamán. A Sleeprate alapításakor ennek eredményeit használta fel ahhoz, hogy levédesse azt a technológiát, amely a szívverés és az agyi aktivitás közötti kapcsolatot méri. A Sleeprate végül egy olyan applikáció lett, amelyet a forgalomban lévő mobilkészülékek többségére le lehet tölteni. Elemzi az alvási adatainkat, és értesítéseket küld, ha valamilyen változtatásra van szükségünk.

A Sleeprate legfrissebb kutatása arra irányult, hogy feltérképezze az alkoholfogyasztás hatását az alvás minőségére. Az eredmény az lett, hogy az izraeliek évente 3 milliárd csésze kávé és 5,4 liter alkoholt isz-

Globális szinten a nők élnek stresszesebb életet, Izraelben viszont a férfiak

nak. A statisztikai adatok részleteiből elemzéséből kiderül az is, hogy azok az izraeliek, akik kávéat fogyasztanak, sokkal többet isznak belőle, mint a világ többi részén élők: 4-8 csészt naponta. Az izraeliek viszont kevesebb alkoholt isznak esténként, mint a világ más országaiban. Számszerűsítve: az izraeliek 22 százaléka iszik alkoholt lefekvés előtt, a világ többi részén tapasztalható 26 százalékkal szemben.

A koffeintartalmú italok fogyasztását tekintve jelentős különbség mutatkozik Izrael és más országok kö-

zött. Az izraeliek 61 százaléka iszik koffeintartalmú üdítőt, más országokban viszont a lakosság 75 százaléka.

Mivel a Sleeprate applikációja alkalmas a stressz szintjének mérésére is, a kutatás erre is kitért. Az izraeli férfiak stressz-szintje 44,8, a nők pedig 34,1. Érdekes, hogy a világ más országaiban ez az arány pont fordított, 46,8–41,2 a nők javára, vagyis globális szinten a nők élnek stresszesebb életet, Izraelben viszont a férfiak.

Izraeli Nagykövetség

Hogyan erősítsük meg a világ zsidósága és Izrael kapcsolatát?

Egy merényletben meggyilkolt izraeli fiú szülei olyan eredeti ötleteket kerestek, amelyek Izrael és a diaszpóra kapcsolatát erősíthetik. A legjobb pályázat kiválasztásában a világ zsidóságának segítségét kéri. A szavazók között páros repülőjegyet sorsolnak ki Izraelbe.

2014-ben három izraeli fiataalt raboltak el és gyilkoltak meg a Hamász terroristái. Az egyikük az akkor 16 éves Gil-Ad Shaer volt, akinek szülei, Bat-Galim és Ofir Shaer rengeteg támogatást kaptak a világ különböző részein élő zsidóktól. Hogy ezt a támogatást viszonzozzák, létrehozták fiuk emlékére a SonShine Alapítványt, amelynek egyik célja a világ zsidósága és Izrael közötti kapcsolat erősítése.

Mivel az utóbbi időben azt tapasztalták, hogy ez a kapcsolat némileg feszültté vált, úgy döntöttek, hogy innovációs pályázatot írnak ki, amire olyan új, eredeti ötleteket várnak, amelyek segíthetnek megerősíteni ezt a némileg megkopott kapcsolatot. „Izrael és a diaszpóra zsidósága egy családnak számít. Szükségünk van egymásra a növekedés, az egység, az inspiráció és a pusztulás érdekében” – írja Bat-Galim és Ofir Shaer a pályázat oldalán.

A beérkezett ötleteket először egy szakmai zsűri szűrte meg, hogy megfelelnek-e a kiírt feltételeknek, majd egy tanácsadói testület kiválasztotta a három legjobbat, amelyeket most közönségszavazásra bocsátottak. A végső győztest, amely elnyerheti a 10 ezer dolláros díjat, ennek a szavazásnak az eredménye, illetve egy háromtagú zsűri döntése alapján választják ki. A zsűri tagjai: Ayelet Shaked korábbi izraeli igazságügyi miniszter, Natan Sharansky, a Szochnut korábbi elnöke és Kfir Damari, az első izraeli holdszondát űtnak indító SpaceIL társalapítója.

A szavazásra bocsátott három pályamű a következők:

A *Te vagy a testvérem* – Egy nemzet fia, aki nem állampolgár című kezdeményezés oktatási és értékalapú szinten működik, hogy különböző eszközökkel egy szimbolikus, nem állampolgársági státuszt alapítson a diaszpórában élő zsidók számára, ezzel erősítve a kapcsolatot köztük és Izrael Állama között.

Az *A zsidó világ számára* című pályázat egy zsidó „ösvényt” fog létrehozni, amely keresztülhalad a világ különböző pontjain, és egy olyan infrastruktúrát épít ki, amely összeköti az izraeli és a zsidó utazókat az „ösvény” környékén élő zsidósággal.

A *Dupla Mazal Tov* egy közösségimédia-platformot hozna létre, hogy összekösse azokat a zsidókat, akiknek ugyanakkor van a születésnapjuk a világ különböző pontjain.

Kibic

Ofir és Bat-Galim Shaer

Folyik a harc Jeruzsálemért...

A Jeruzsálem Intézet a Stratégiáért és Biztonságért (JISS) beszámolót tett közzé a Jeruzsálem fölötti hatalomért folyó harcról.

Orient House

Az Orient House (Keleti Ház) egy előkelő villa Kelet-Jeruzsálem Ban a-Zahara kerületében. A villa a 19. század végén épült, és már több mint 17 éve üresen áll.

Két nappal a jeruzsálemi S'barro kávézóban elkövetett öngyilkos merénylet után (*melyben 15 személy vesztette életét és 140 volt a sérültek száma*), 2001. augusztus 11-én hajnalban rohamrendőrök szállták meg az épületet, amelyben a kulturális álca mögött a valóságban a PFSZ jeruzsálemi főhadiszállása üzemelt. Az ott tartózkodókat letartóztatták, és több tízezer iratot foglaltak le. A házat az összes irodával együtt lezárták.

A villa, amelyben II. Vilmos császár (1898), Abdallah emír (1931), de még a száműzött Hailé Szelasszié etióp császár is vendégeskedett, és amely napjainkra a „palesztin törekvések” szimbólumává vált, azóta is zárva van. A bezárásról szóló határozatot félénként meghosszabbították.

Gilád Erdán belbiztonsági miniszter a legutóbbi meghosszabbítás alkalmával egy sor Jeruzsálemben működő palesztin intézetre is kiterjesztette a határozatot.

Úgy tűnik azonban, hogy az Orient House körüli csönd csak látszólagos volt, amely egyre inkább megtörni látszik.

Néhány héttel ezelőtt Izrael letartóztatta a palesztin biztonsági szervek 32 tagját, élükön Adnan Ghaithot, akit a palesztinok „Jeruzsálem kormányzója” címmel ruháztak fel. Letartóztatásának oka, hogy olyan államhatósági tevékenységet fejtett ki, mely törvényileg tiltott a Palesztin Hatóság számára.

A letartóztatásra azután került sor, hogy a Palesztin Hatóság emberei elrabolták a kelet-jeruzsálemi Iszan Akelt, aki egyébként amerikai állampolgársággal is rendelkezik. Azzal vádolták, hogy segédkezett óvárosi ingatlanok eladásában zsidók részére, ami a *palesztin társadalomban megbecsülhetetlen bűn*. Ramallahban bíróság elé állították, és kényszermunkával súlyosbított életfogytiglani elzárásra ítélték.

Ghaith „kormányzó” – aki a kelet-jeruzsálemi Silwánban lakik – közreműködött más izraeli arab állampolgárok letartóztatásában is. Ezért mozgását korlátozták: nem léphet Júda-Somron, valamint a Palesztin Hatóság területére, nem találkozhatsz Madzsad Farddzsal, a palesztin általános hírszerzés főnökével. *Fardzs, nem mellékesen, nagyon jó kapcsolatokat ápol az izraeli biztonsági szervekkel.*

Ezzel egy időben a Palesztin Hatóság Jeruzsálemért felelős miniszterének, Adnan al-Husszeininek megtiltották a külföldre utazást, mivel a jeruzsálemi cselekményekben ő is közreműködött.

Mint kiderült, Adnan Ghaith és társai csak a jéghegy csúcsát képezik a Palesztin Hatóság és más külföldi szervezetek jeruzsálemi működésében.

Izrael hozzáfekedett, hogy fokozatosan feltárja a felszín alatti története-

ket. Ennek kapcsán vált ténnyé, hogy a Palesztin Hatóság 64 millió sékelt fordított különböző jeruzsálemi tevékenységre, amely 6, illetve 58 millió

ben útépitésre, takarításra, oktatásra, szociális ellátásra, sport- és szabadidős létesítményekre. *Azonban amíg az izraeli költségvetés az önkormányzati szolgáltatások kiterjesztését-javítását szolgálja, addig a palesztin a politikai-tudatformáló programokat.*

A Fatah például széles körű tevékenységet fejt ki Jeruzsálem keleti részében, többek között számos sportegyesületet működtet. Közülük is a legkiemelkedőbb az „Olajfák hegye” (Nadi Yabel a-Zeitun) elnevezésű az a-Tür negyedben. *Az egyesület az „ifjúság szívéért” versenyez a városháza által kinevezett közösségi igazgatóval szemben.* A Fatah bejuttatta embereit a szülői munkaközösségekbe is, rendszeresen zavarják az állami ünnepeket, és igyekeznek azok helyébe *palesztin ünnepeket állítani.*

A jelentés feltárja az „iszlamista mozgalom északi szánya” elnevezésű szervezet – melynek élén Ráed Szaláh sejk áll – működését annak ellenére, hogy ezt a szervezetet 2015-ben törvényen kívül helyezték. *(A mozgalom a Templom-hegy körüli hangulat- és zavarkeltés fő forrása.)* A szervezet tevékenységét névlegesen az „iszlám népi mozgalom Jeruzsálemért és az al-Aksza mecsetért” nevű alapítvány vette át, amely Törökországban működik.

Az alapítvány kormányoktól, nemzetközi szervezetektől, üzletemberektől gyűjt pénzt, melyet biztos jövedelmet garantáló ügyletekbe fektet, és ebből különböző projekteket finanszíroz, főleg az Al-Aksza mecsetben és Jeruzsálem muzulmán negyedében.

Ez tulajdonképpen nem más, mint újabb török kísérlet arra, hogy megvesse lábukat Kelet-Jeruzsálemben, az Óvárosban és a Templom-hegyen. A török fellépés alig néhány hete váltott ki heves jordán és marokkói „ellenlépést”.

Az Óvárosban lévő zsidó negyed lakói gépkocsijaikat állandó jelleggel egy sok éve elhagyott, az örmény negyed határán álló mecset mellett tárolják. Nemrég figyeltek fel arra, hogy az épületből zöldes fény szűrődik ki.

Ráed Szaláh sejk

lenül üzemeltetnek. Ezek az intézmények nyújtanak jogi és anyagi segítséget azoknak, akik hatósági engedély nélkül építkeztek (*megszámlálhatatlan mennyiségben*), és ellenük bontási határozat van érvényben.

Kulturális és sporttevékenységet támogatnak, valamint kereskedőket. *E két utóbbi tétel akkor jelent meg a költségvetésben, amikor a jeruzsálemi polgármesteri hivatal nagyobb szabású programokat indított az arabok lakta területeken.*

A Palesztin Hatóság mindent elkövet, hogy döntő befolyást gyakoroljon a kelet-jeruzsálemi arab lakosság életére. Erre a célra nagy összegű adományokat kapott az EU-tól és néhány arab országtól.

Fenti tevékenységet a Mahmúd Abbász elnök irodájában működő „Jeruzsálem csapat” hangolja össze, a „kormányzó” és a miniszter közreműködésével.

A palesztin költségvetésből Jeruzsálemre fordított összeg lényegesen alacsonyabb, mint amennyit az izraeli költségvetés Jeruzsálem arabok lakta részeire fordít.

Izrael az elmúlt években több százmilliót ruházott be Kelet-Jeruzsálem-

ben útépitésre, takarításra, oktatásra, szociális ellátásra, sport- és szabadidős létesítményekre. *Azonban amíg az izraeli költségvetés az önkormányzati szolgáltatások kiterjesztését-javítását szolgálja, addig a palesztin a politikai-tudatformáló programokat.*

A Fatah például széles körű tevékenységet fejt ki Jeruzsálem keleti részében, többek között számos sportegyesületet működtet. Közülük is a legkiemelkedőbb az „Olajfák hegye” (Nadi Yabel a-Zeitun) elnevezésű az a-Tür negyedben. *Az egyesület az „ifjúság szívéért” versenyez a városháza által kinevezett közösségi igazgatóval szemben.* A Fatah bejuttatta embereit a szülői munkaközösségekbe is, rendszeresen zavarják az állami ünnepeket, és igyekeznek azok helyébe *palesztin ünnepeket állítani.*

A jelentés feltárja az „iszlamista mozgalom északi szánya” elnevezésű szervezet – melynek élén Ráed Szaláh sejk áll – működését annak ellenére, hogy ezt a szervezetet 2015-ben törvényen kívül helyezték. *(A mozgalom a Templom-hegy körüli hangulat- és zavarkeltés fő forrása.)* A szervezet tevékenységét névlegesen az „iszlám népi mozgalom Jeruzsálemért és az al-Aksza mecsetért” nevű alapítvány vette át, amely Törökországban működik.

Az alapítvány kormányoktól, nemzetközi szervezetektől, üzletemberektől gyűjt pénzt, melyet biztos jövedelmet garantáló ügyletekbe fektet, és ebből különböző projekteket finanszíroz, főleg az Al-Aksza mecsetben és Jeruzsálem muzulmán negyedében.

Ez tulajdonképpen nem más, mint újabb török kísérlet arra, hogy megvesse lábukat Kelet-Jeruzsálemben, az Óvárosban és a Templom-hegyen. A török fellépés alig néhány hete váltott ki heves jordán és marokkói „ellenlépést”.

Az Óvárosban lévő zsidó negyed lakói gépkocsijaikat állandó jelleggel egy sok éve elhagyott, az örmény negyed határán álló mecset mellett tárolják. Nemrég figyeltek fel arra, hogy az épületből zöldes fény szűrődik ki.

A nap végén – Ungvári Tamás emlékére

„Egy tradicionalista ember, mint én, leül az asztalhoz peszáchkor, a kovásztalan kenyér ünnepén, és keresi azokat, akiknek ott kéne még ülni, látja az árnyakat maga körül, várja, hogy Élijahu (Illés próféta) belépjen, és ők is, a meggyilkoltak is, megérkezzenek vele. Nekünk, túlélőknek, nincs tágabb családjunk, irigykedve hallunk beszélgetni sógorokról, unokatestvérekről.

Hol vannak az én sógoraim?

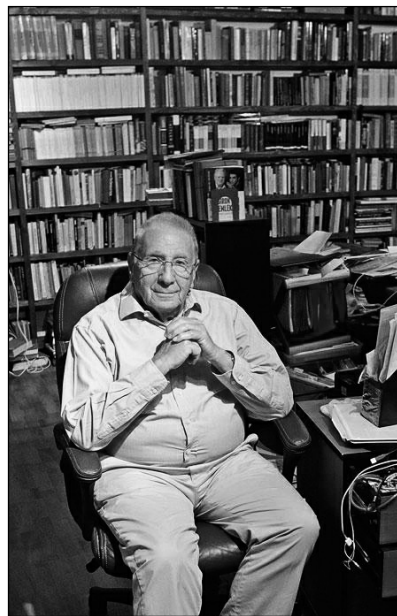
Kikérem magamnak, hogy csak a két gyermekem és a feleségem legyen ott, ahol '44 előtt 42-en ültünk.

Ma már vannak taktikáim, elmegyek a rabbiképző széderestéjére vagy ilyesmire. Pár hét alatt történt, pár hét alatt tűntek el több százezren, ez a felfoghatatlan. Ezért elég érzékeny vagyok arra, ha valaki elveszti az állását, nem tudja etetni a családját, kiteszik onnan, ahol lakott, szóval amik mostanában történnek.

A temetetlen holtak, ahogy Sartre mondja, itt vannak velünk, nem csak a zsidók. Én, aki vidám, pozitív tanárember vagyok, mindenhol tehetséget látok feltűnni, at the end of the day, a nap végén azt szeretném még tudni, hol vannak ezek az emberek, hova csúsztak a múltak iszapján, ahogy a költő mondja. Hol van az éj, amikor még vígan szürkebarátot ittak a fürgé barátok a szépszemű karcsló pohárból? Nem tudom, érthetetlen. Ezért írok.”

„Minden úgy volt jó, ahogyan volt”, mondta életéről. Úgy búcsúzott, olyan szépen és elegánsan, ahogyan élt. Igen, nekünk is minden jó volt.

Köszönjük.

Ungvári Tamás 2016-ban az otthoni könyvtárában

Fotó: Reviczky Zsolt, Népszabadság

Még mindig Európa a világ legbékésebb régiója

A Global Peace Index felmérése szerint a nacionalizmus és a terrorizmus erősödése ellenére is itt a legnyugodtabb az élet. Izrael a lista utolsó harmadában található.

Izland a legbékésebb nemzet a Földön a Global Peace Index felmérése szerint. Az elmúlt öt évben először javult világszerte a békehelyzet.

Afganisztán van a lista legvégén, még Szíria és Dél-Szudán is megelőzi, ezenkívül Jemen és Irak is az utolsó öt helyen végző ország között szerepel. A szintén konfliktusokkal terhelt Nigéria viszont „csak” 148-dik a listán, és Izrael a 146-dik helyen áll.

A felmérés 163 ország helyzetét méri fel a katonai kiadásokat, a terrorizmust, a konfliktusok következtében fellépő haláleseteket, valamint az erőszak gazdasági költségeit vizsgálva.

Izland 12 éve vezeti a listát, folyamatosan csökken a gyilkosságok száma, és egyre több pénzzel támogatják az Egyesült Nemzetek békefenntartóit.

Új-Zélandot találjuk a második helyen még a christchurchi terrortámadás ellenére is. Portugália a harmadik, Ausztria a negyedik, Dánia az ötödik, és általában is elmondható, hogy az európai országok foglalják el a lista legelőkelőbb helyeit.

Magyarország is szép eredményt ért el, a 21-dik a ranglistán, ezzel megelőzve például Németországot (22), Szlovákiát (22), de más kelet-európai országokat is (Románia 25, Bulgária 26, Lengyelország 29). Az Egyesült Királyság a 45-dik, Franciaország a 60-dik helyen végzett, az Egyesült Államok viszont visszacsúszott a 128-dik helyre.

„Európa a világ legbékésebb régiója, még akkor is, ha Európa szélesebb értelemben vett politikai környezete bizonytalan, újraéled a nacionalizmus, és a terrorizmus is fenyegeti a békét”, áll a jelentésben.

Kibic

Yabel-Mukaber és Umm Liszun...) a Hamász döntő befolyásra tett szert. Olyan „szülői munkaközösségek” alakultak, amelyek gyakorlatilag a negyedek irányítják, és tagjaik nagy része börtönből nemrég szabadult Hamász-tag.

Kelet-Jeruzsálemben tevékenykedik a Felszabadítás Pártja (Hizab al-Tahrir), amelyet az Európai Unió tagországai már törvényen kívül helyeztek. *Izrael még nem lépett ebben a kérdésben.*

Ideológiájuk csak annyiban tér el az ISIS ideológiájától, hogy ők nem alkalmazznak erőszakot. A meggyőzés erejével operálnak. Napjainkra már több kelet-jeruzsálemi mecsetben tettek szert döntő befolyásra.

Az utóbbi időben feltűnt a színen Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emíráts is. Szaúd-Arábia 150 millió dollárt adományozott több kelet-jeruzsálemi projektre, és a két ország közösen számos ingatlant vásárolt a Templom-hegy közelében.

Az is nyilvánvalóvá vált, hogy Jeruzsálemben az egyik legnagyobb „befektető” az Európai Unió. Az EU számos, parlamenten kívüli keretben működő szélsőbalos szervezetet támogat, kettős céllal:

– *Elvitatni Izrael és a jeruzsálemi városháza Kelet-Jeruzsálem igazgatásához való jogát és lejártni őket a nemzetközi közvélemény, valamint különböző fórumok előtt.*

– *A kelet-jeruzsálemi lakosok szociális támogatása révén elérni, hogy ne vegyék igénybe Izrael és a városháza által nyújtott szolgáltatásokat.*

Ezen túlmenően az EU jelentős összeget fordít azon családok jogi támogatására, amelyek engedély nélkül építkeztek. A cél: mindenáron megakadályozni a bontási határozat végrehajtását.

A Palesztin Hatóság nagy nyomást (nem egyszer fizikait) gyakorol a szülőkre, ha azok gyerekeiket hivatalos izraeli tanintézetbe kívánják beíratni és nem a palesztinok által fenntartott iskolába. Minden erővel azon vannak, hogy a fiatal ne izraeli, hanem palesztin érettségi vizsgát tegyen.

Ez természetesen oda vezet, hogy saját gyerekeik továbbtanulási esélyeit csökkentik a minimumra, ugyanis ha nem veszik igénybe az izraeli oktatási keretet, csak Jordániában vagy más arab ország egyetemén/főiskoláján folytathatják tanulmányaikat – ami viszont nagyon sok pénzbe kerül.

Leharblog

APRÓ- HIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITA-PHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrögzítés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Közös képviselő, társasházkezelés, ingatlanközvetítés, ingatlankezelés Budapesten. Dr. Bíró Anna, 06-70-505-9394, 06-70-383-5004, info@drbirona.hu

Színes és fekete-fehér nyomtatás, másolás, plakátnyomtatás, névjegykészítés, diplomakötés, könyvnyomtatás a Mammut III. em. 312-es üzletben és a Balogvár u. 1. alatt. Messinger Miklós, +36-20-934-9523, rcontact@t-online.hu

Régiség, festmény, ékszer, hagyaték vétele a legmagasabb áron, azonnali készpénzfizetéssel. Kárai Galéria, 1077 Budapest, Wesselényi u. 9., a Dohány-zsinagóga mögött. 06-1-344-2728, 06-20-924-5370, karaigaleria@karaigaleria.hu, 25 éve a magyar műkereskedelemben.

Színházak részére régiségek, hagyatékok, gyűjtemények felvásárlása készpénzért. Dísz tárgyak, bútorok, festmények, papírrégiségek, csillárok, szőnyegek, keleti tárgyak, kristályok. Kiszállás, szakbecslés díjtalan. 06-30-419-2713.

Külföldön élő nyugdíjas magyar hölgy keres szobát ellátással szeptember 1-től egy hónapra, liftes házban, Budapesten. 06-20-928-1658.

Idős néni segítségére lenne itthon vagy külföldön 64 éves nő, akár ottlakással is. +36-20-981-3449.

Órajavítás, faliórák felújítása garanciával. Jung Péter, VII., Garay u. 45. 06-70-505-5620, www.jungoras.hu

Kislányát egyedül nevelő, 39 éves, 164/51 nő keresi társát, akivel jövőt lehet tervezni. E-mail: murvatovis@gmail.com

Eladó! Kétszobás, 68 m²-es lakás a VII. kerületben, zsinagóga közelében. 06-30-395-0567.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek

Szövetségének lapja

1075 Budapest, Síp u. 12.

Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@mazsihisz.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 4800 Ft

Külföldre 6800 Ft/év

USA és Izrael: 7500 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető

az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUHB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizető a kiadónál.

Postacsek: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:

WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:

mondAt Kft., www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-1353

Összegyűjtik a holokauszt képeit

A holokausztfoto.hu civil önkénteseiből álló csoport kutatókkal, történészekkel közösen gyűjti össze és internetes katalógusban teszi elérhetővé azokat a képeket, amelyek a magyarországi holokauszt történéseit ábrázolják.

A mindinkább a vizualításra építő kultúrában különösen fontos lenne, hogy bemutathassuk képeken is a holokauszt eseményeit. Tankönyvek, filmek, internetes oldalak, történettudományi tanulmányok vagy blogok lehetnének sokkal hatásosabbak, ha több képet tudnánk megmutatni – olvasható a holokausztfoto.hu nevű portált létrehozó szerveződés sajtóanyagában.

Mint írják, 1944-ben sok százezer magyarországi zsidónak kellett előbb sárga csillagot viselnie, gettóba vagy csillagos házba költöznie, mielőtt minden településről összeszedték, kifosztották, majd elhurcolták őket, legnagyobb számban a biztos halálba. Az ország szeme előtt játszódó eseményrozzatról alig-alig ismerünk fényképeket, pedig akkoriban a fotózás már elfogadott középosztálybeli hobbi volt, igen sokan rendelkeztek fényképezőgéppel, s készítettek fotókat még a háborús időkben is. A szemük előtt játszódó deportálásokat nem örökölték meg, vagy ha igen, később a képeket eldugták, megsemmisítették, ezt nem tudjuk biztosan, de az bizonyos, hogy csak nagyon kevés fotón tudjuk bemutatni a történeteket, ráadásul a meglévő képek sem mindig hozzáférhetők vagy közismertek.

A holokausztfoto.hu célja, hogy a lehető legteljesebben felkutassa, összegyűjtse és katalógusszerűen közzétegye a magyarországi holokauszt fotóit az interneten, megjelölve azt is, hol érhető el a képek jogszerűen. Mint írják, a magyarországi történeti muzeológiának és fotótörténetnek elévülhetetlen érdemei vannak a fényképek felkutatásában, de eddig senki nem törekedett a teljességre és a képek nyilvánossá tételére. A honlap készítői azokat a fényképeket tekintik „holokausztfotónak”, amelyeken a zsidóellenes diszkrimináció, az antiszemita törvényhozás hatásának jelei láthatók a sárga csillag viselésétől kezdve a gettóba zárásig át a deportálásig.

Várják a képeket közintézményektől, múzeumoktól, levéltáraktól, szerkesztőségektől és magánygyűjteményektől, külföldről és belföldről egyaránt. A holokausztfoto.hu honlapra feltöltött képsorozat mindenki számára elérhető, az oldal nem szerzi meg a képek jogait, csak összegyűjti őket, és elvezeti az érdeklődőket a tulajdonosokhoz.

A csoport tagjai: Tamási Miklós szerkesztő, Szlávay Adrienne családfakutató, Lénárt András történész, Kelemen Ágnes doktorandusz, Dési János újságíró.

Szakmai partnerek és támogatók: Jalsovszky Katalin muzeológus, Csősz László történész, Dombi Gábor újságíró, doktorandusz, Harsányi László közgazdász, kutató, Karsai László történész, Molnár Judit történész, Szita Szabolcs történész, Toronyi Zsuzsanna muzeológus, Varga János filmtörténész.

Film készül Slachta Margitról

Angol nyelvű dokumentumfilm készül Slachta Margitról, aki a vészkorszak idején nemcsak embereket mentett, de Magyarországot is szervezte, hogy a keresztény értékrend közvetítésével ellensúlyozza a hitleri propagandát. A film rendezője, George Paul Csicsery az ATV-nek azt mondta, szeretné elterjeszteni a világban Slachta Margit hírét.

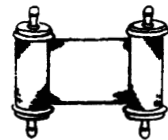
„Hároméves korom óta Amerikában élek, filmeket csinálok, többnyire dokumentumfilmeket. Van egy ismerősöm, aki megkérdezte, mivel foglalkozom. Olvastam Slachta Margitról, aki apácarendet alapított Magyarországon a húszas években, és elterjesztette Szlovákiában, Erdélyben, Amerikában. Az egész rend átrendeződött a zsidómentésre. Én 7-8 éves koromban találkoztam is Slachta Margittal Buffalóban, New York államban” – mesélte az ATV Híradónak Csicsery.

„A barátom, Somogyi Marika szobrászművész azt mondta, az ő életét is Slachta Margit mentette meg, mert nyolcéves korában a szülei átadták ezeknek az apácáknak. Hát így kénytelen voltam elkezdni a filmet” – tette hozzá Csicsery.

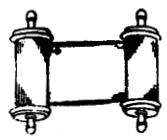
„Nagyon fontos, hogy ezt a személyt, Slachta Margitot, akit valamennyire ismernek Magyarországon, de a világon sehol máshol, angolul beszélő filmben is bemutassuk, és valahogy elterjesszük a hírét, hogy ilyen is volt, nemcsak Wallenberg” – jelentette ki George Paul Csicsery.

Slachta Margit 1960-ban

IMADÓK

Templomok	Péntek este Júl. 19.	Szombat reggel Júl. 20.	Péntek este Júl. 26.	Szombat reggel Júl. 27.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	18.30	9.30	18.30	9.30
Thököly út 83.	18.00	9.30	18.00	9.30
Hunyadi tér 3.	19.00	10.00	19.00	10.00
Bethlen tér 2.	19.15	9.30	19.15	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	19.00	8.00	19.00	8.00
Scheiber S. u. 2.	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	20.25	8.00	20.25	8.00
Kórház				
(Amerikai u. 53.)	17.30	7.30	17.30	7.30
Páva u. 39.	19.00	9.30	19.00	9.30
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.00	18.00	9.00
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.30	9.00	18.30	9.00
Visegrádi u. 3.		9.00		9.00
Dessewffy u. 23.	20.25	9.00	20.20	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)		9.30		9.30
Pesterzsébet (Vörösmarty u. 8.)	18.00		18.00	
Vidéken				
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	18.00		18.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	19.00	8.00	19.00	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	20.15	8.00	20.00	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	18.00	8.00	18.00	8.00
Pécs (Füred u. 1.)	18.30	8.30	18.30	8.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.00		18.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
Siófok (Széchenyi út 4.)	19.00		19.00	

N A P T Á R

Július 19. péntek	Támmuz 16.	Gyertyagyújtás: 8.16
Július 20. szombat	Támmuz 17.	Szombat kimenetele: 9.31
Július 21. vasárnap	Támmuz 18.	Sivá ászár bötámmuz böjt
Július 26. péntek	Támmuz 23.	Gyertyagyújtás: 8.08
Július 27. szombat	Támmuz 24.	Szombat kimenetele: 9.21
		Újholdhirdetés

Mártír-istentisztelet 2019

Július 21.

Rákospalota, Újpest

18.00

zsinagóga

KERESÉS

Az Arolsen Archives és a Magyar Vöröskereszt Keresőszolgálat (1051 Budapest, Arany János u. 31.) a nácizmus áldozatait hozzá tartozóinak szeretné visszajuttatni az áldozatoktól hátramaradt értéktárgyakat.

Az áldozatok, akiknek a hozzátartozóit keressük:

• **BALOG László;** született: 1901. január 21. (nincs több adat); fogság helye: Neuengamme koncentrációs tábor; fogolyszám: 65142

Tárgy: 1 db zsebóra láncsal
Magyar Vöröskereszt hivatkozási száma: 000621

• **BEKER Ignác;** született: 1900. július 12. (nincs több adat); fogság helye: Neuengamme koncentrációs tábor; fogolyszám: 65758

Tárgy: 1 db gyűrű

Magyar Vöröskereszt hivatkozási száma: 000626

• **BIEL/BIEHL/BICK/BIK Heinrich/Heinz;** született: 1900. október vagy november 30.; szül. hely: Novot/Narot; utolsó címe: Kassa; elhunyt: 1945. február 12-én Buchenwald koncentrációs táborban

Tárgy: 1 db jegygyűrű

Magyar Vöröskereszt hivatkozási száma: 000934

• **FRIEDENSTEIN Tibor;** született: 1922. vagy 1925. augusztus 11. (nincs több adat); fogság helye: Neuengamme koncentrációs tábor; fogolyszám: 65700

Tárgy: 1 db gyűrű

Magyar Vöröskereszt hivatkozási száma: 000951

Hírek, események röviden

– **Könyv.** Megjelent Platschek Sándor: Zsidók Pilisvörösváron 1707–1944 c. könyvének II. és III. kötete, 740 oldalon. Ára 7 ezer forint. Megvásárolható a Pilisvörösvár, Fő u. 82. sz. alatti könyvesboltban. Tel.: 26/330-802.

– **Sámesz kerestetik.** A Hegedűskörzet felvételt hirdet a zsinagóga sámeszi munkakörének betöltésére. Jelentkezés a körzeti irodában kedden és csütörtökön 14.00 és 17.00

között, vagy a következő e-mail-címen: hegedus@bzsh.hu

– **Köszönetnyilvánítás.** Életének 91. évében, hosszú, türelemmel viselt betegség után elhunyt szeretett édesanyánk, Gervai Józsefné (Eszter basz Chajim hákohén). Hálások vagyunk az együttérzésért, a vigasztaló szavakért, s a temetésen történő megjelenésért. A szertartáson Fináli Gábor rabbi mondott emlékbeszédet. A gyászimákat Zucker Immanuel főként recitálta. Ezúton is köszönetet mondunk mindazoknak, akik osztva mély gyászunkban, látogatással a süvetülés ideje alatt biztositották a minjent. Soha el nem múló fájdalommal: gyerekei, unokái dédunokái, rokonai, ismerősök és barátok.

Egy különleges balatoni élmény

Zsidók és csúcstechnika Einsteintől napjainkig

Hú, nem is tudtam, hogy ő is... Aki feltalálta, kidolgozta, bevezette... Kikísérletezte, átalakította létrehozta... Ezzel elindította, összehozta, megmentette...

Gondolatok cikáznak a fejemben, miközben próbálom kiválasztani a 132 zsidó kiválóságból azt az ötöt, akinek az élettörténetében, pályafutásában, találmányában részletesen is el szeretnék mélyülni. Mindezt hol másutt tenném, mint a Balatonfüreden megálmodott és létrehozott, kidolgozott és bevezetett Zsidó Kiválóságok Házában.

Szeretem, amikor emberek mernek és tudnak is nagyot álmodni. Szeretem, amikor a múltat, jelent és jövőt sikerül különleges egységbe hozni, amikor gondolnak a gyerekekre, idősekre, mozgásukban korlátozottakra. Itt minden nevel, a szó legnemesebb értelmében.

Olti Ferenc, aki sok egyéb mellett füredi őslakos és önkéntes zsidó aktivista, és akinek nagy szerepe van abban, hogy a mai történelemkönyvekben végre már hiteles információk szerepelnek a zsidóságról, valamint Szeszler Anna, aki a zsidó világban szintén ismert mint a Lauder Javneiskola egyik megálmodója és korábbi főigazgatója – épp ezt tették és teszik. Minden nap többször megcsörren a

telefonjuk, hogy éppen kik érkeztek a kiállításra, kiket kell/lehet személyesen is fogadni, körbevezetni, megismertetni. És ők indulnak. Fogadnak, körbevezetnek, megmutatják, elmesélik. Vajon hányadszorra...? Hogy a volt katolikus kápolna, majd református templom mikor és hogyan került a füredi zsidók kezébe, miből és hogyan éltek a helyi izraelita közösség tagjai, hányan jöttek vissza a holokausztból, és mi mindenre használták a zsinagóga épületét akkor, amikor már túl kevesen maradtak ah-

hoz, hogy arra használják, amire kéne.

Aztán egyszer csak Olti Feri javaslata alapján – a helyi önkormányzat és a Norvég Alap segítségével – a zsinagóga épülete ismét méltó szerepet kapott. Előadásoknak és koncerteknek, széderestének és tudományos könyvklubnak ad otthont. Mellette és szerves részeként megépült a Zsidó Kiválóságok Háza, amelyben a legmodernebb technika segítségével ismerkedhetnek az arra járó érdeklődők, iskolai csoportok, kül- és belföldi turisták azokkal, akikről szól a bejáratnál olvasható gondolat:

„Ha a gonoszság terve sikerül, ezeket a tudósokat is megölték volna, hasonlóan azokhoz a nővéreinkhez és fivéreinkhez, akiket elpusztítottak. Ők azonban megmenekültek, és az Élet szavával válaszoltak a sötétség szavára. Gondolatokból építettek palotát. Ez a palota az otthonunk. Nekik is köszönhető, hogy él az emberiség és az emberiség.”

Mi, látogatók, lelkesen és örömmel tölthetünk el itt egy órát a csodás környezetben, tudással és pozitív érzésekkel távozva a visszatérésig. Egy alkalom ugyanis csak kitaláló a világunkat jelentősen befolyásoló orvosok, fizikusok, vegyészek, matematikusok, informatikusok és más hírességek társaságában, akikről játékosan is sokat megtudhatunk.

A Zsidó Kiválóságok Házának kertjében áll egy Izrael Államával egyidős olajfa. A fügefafa és a cédrus is a Biblia növényei. A néhány hetesen befogadott Mrs. Einstein cica pedig hasát süteti a kertben, ezzel járulva hozzá a különleges hangulathoz.

Drága Anna és Feri! Hatalmas skajach Nektek és a projekt minden támogatójának és segítőjének. Azt kívánjuk (és kérjük), hogy még nagyon sokszor zavarjon meg Benneteket az a bizonyos telefon...

(Zsidó Kiválóságok Háza, 8230 Balatonfüred, Bajcsy-Zsilinszky Endre u. 32. Telefonszám: 06-87/782-592. Nyitvatartás: hétfő 10.00–22.00, kedd–vasárnap 10.00–18.00. Előzetes csoportbejelentkezés esetén van lehetőség nyitvatartási időn kívüli látogatásra is.) Kardos Ágnes

Egy mondatban a csodatévő krumplikról

Mordeháj úr ismert egy Schwartz bácsi nevű öreg zsidót, aki minden egyes nap krumplit evett, de nemcsak azért, mert annyira szerette, vagy ne lett volna pénze másra, hanem azért is, mert Auschwitzban a krumplihéj mentette meg az életét, a konyháról lopkodta és nyersen ette, utólag visszaemlékezve pedig azt állította, hogy a nyers krumplihéjnak isteni íze volt, és Schwartz bácsi – aki akkor még nem volt bácsi, hanem a hozzá hasonló milliókkal együtt egy fiatalon és ártatlanul halálra ítélt ember –, szóval Schwartz bácsi az életmentő nyers krumplihéj emlékére és tiszteletére a felszabadulás után évtizedeken át minden egyes nap krumplit evett, de nem akárhogyan ám, hiszen megadta a módját, ugyanis minden egyes szemet a magasba emelt, és néhány másodpercig gyönyörködött benne, majd mindegyiket lágyan megmosta, vigyázva, fel ne sértse, ő ugyanis héjastól ette a krumplit, egyszer én is tanúja voltam ennek az előkészületnek, s bizony hosszan és elmélyülten szemléltem ezt a szertartást, Schwartz bácsi arca ragyogott az örömtől, s minden egyes darabra olyan tekintettel nézett, mintha életében először látna krumplit, s miközben a szemeket egyenként magasra emelte, fel-felcsúszott a karján az inge, s látni lehetett a karjára tetovált számot, amit egyébként ő nem rejtegetett, olyanira nem, hogy az ajtajára is ki volt írva névtábla helyett, amikor Mordeháj úr meglátogatta, mindig vitt neki krumplit, két-három kilót, hogy legyen otthon, s mióta Schwartz bácsi meghalt, Mordeháj úr a kislányának el szokta mesélni a csodatévő krumplik történetét, sőt, amikor krumplit főz, ami gyakran megisik, olyankor mindig Schwartz bácsi jut az eszébe, s azon vette észre magát, hogy a szebb darabokat a magasba emeli, és hosszan szemléli, ezt a szokását kezdi átvenni a kislánya is, ilyenkor Mordeháj úr bólint, lám csak, így keletkezik maga a hagyomány.

Kácsor Zsolt

A leminősített kántor

ÖNINTERJÚ

– Ez meg milyen csodabogár, rabbi úr? Eddig jó hangja volt, és most rossz lett?

– Ez egy doktori vizsgán történt! – Miért? Egy kántornak gyógyítania is kell?

– Legfeljebb lelket, a hangjával! – És akkor mi ez a leminősítés? – Ha megígéri, hogy köztünk marad, elárulok egy titkot! Nos. 60 éve vagyok kántor! Ha hiszi, ha nem, soha az életben senki nem kérdezte meg, végeztem-e kántorképzőt, van-e doktori címem stb.

– Jó, de kit és miért minősített le?

– Ha mindezek után is érdekli, név nélkül elmondom!

– Most már kíváncsi vagyok, pláne arra, melyik körzetben igénylik, hogy nekik doktor kántoruk legyen!

– Nem a körzet, a kántorképző, mert csak ezzel a címmel taníthat!

– Egy Ünöszáne tajkefet, egy Kol

nidré csak doktori címmel lehet tanítani???

– Igen!!!

– Ez jó! És miért minősítették le?

– Mert állítólag úgy vett át az egykori Új Életekből kántorcikkeket, hogy nem tanulmányozta át a rab-biképző vonatkozó iratait!

– Ez is jó! És ezért a summa cum laudéból elmaradt a summa?

– Így van! Szegény Doff, Sirota, Ábrahámsohn, Lóránt, Lineczky, én, Tóth, Fekete, Kovács és hadd ne soroljam tovább – nem adatott meg nekik, hogy egy diplomás mestertől tanulják a szakmát!

– Megsértődik rabbi úr, ha keserűen, de röhögök ezen az egészen?

– Dehogy! Csak örülök, hogy nem most járok kántorképzőbe!

Kardos Péter

SPÁNN GÁBOR

A tojás

Valamelyik nap pótszelekvés gyanánt rendet csináltam az ún. játékiókomban. A kivénhedt társasjátékok, megfakult sakktábla és színefogott dominó mellett kezembe akadt egy pakli nagyon zsíros, ragacsos, régi nyomású magyar kártya. Mivel a mai napig ultizom, egy játékra alkalmatlan kártyacsomagot csak véletlenül őrizhetek meg. Ez nem volt véletlen, és látványával föltolult a régi emlék, és egy színész-óriás neve: Ráday Imre.

A 60-as évek elején a fenekemen nagy T betűt hordva jeleztem a világnak, hogy kezdő tévéhíradós vagyok. Ez idő tájt egy színházi riport kapcsán ismerkedtem meg a művésszel, aki barátságába fogadott. Itt most meg kell állnom, mert a naptárra néztem. Sajnos a nézői emlékezet olyan, mint egy lukas téasztásúró: egy darabig mindent, később csak a nagyobb darabokat, neveket, és a végén már azt sem őrzi meg. Így a mai generációk számára Ráday neve alig mond valamit.

A sármos színész 1905-ben született, és 1983-ban halt meg. Nagyszülei vallásos zsidók voltak, és i-vel írták nevüket, a színész evangélikus hitre tért, és vigyázott rá, hogy mindenütt y-nal írják. Ez sem mentette meg az 1939-es újabb zsidótörvénytől, amikor lekergették a színpadokról, és olyanokkal, mint Székely Mihály vagy Salamon Béla, ő is a Goldmark Terembe szorult.

Ráday a kezdő évadokra Kaposvárra és Székesfehérvárra szerződött. Ottani sikereiről a helyi lapok ömlengve számoltak be. Egy német impresszárió meglátta a színpadon, és öltözőjében meggyőződött arról, hogy németül is anyanyelvi szinten beszél, le-szerződöttette hát Berlinbe, ahol az UFA filmgyár színházában és filmjeiben játszott 1926 és 1929 között.

Ezután a honvágy hazahozta. Itthon szinte végigrodeózta a neves pesti teátrumokat. Százon fölül színpadi szerepeiben többek között a Belvárosiban, a Magyar Színházban és a Vígyszínházban aratott hatalmas sikert. Róla el lehetett mondani, hogy valódi sztár volt és nem celeb, mert mind a pesti cseléd lányok, mind az úriasszonyok Jávör Pál mellett belé voltak szerelmesek. Egyik legkedvesebb partnere, akivel legalább 11 darabban alakított szerelmespárt, a kor színházi nagyszónya, Tolnay Klári volt. A művésznő a már nagybeteg Rádayról nekem az Új Tükör c. lapba adott interjújában úgy nyilatkozott: Imrus imádnivaló férfi volt, amolyan „bursikóz” figura. A szó annyit jelent magyarul, hogy diákos, pajkos, cselszövésre mindig kész csibész alakot. Ez abban is megnyilvánult, hogy soha nem lehetett tudni, mivel neveteti meg a színpadon – lehetőleg drámai jelenetben – felkészületlen szereplőtársait.

Mint írtam, a véletlen hozott össze vele, és közös szenvedélyünk, az ulti később személyes barátságot ajándékozott számomra egy igazi színészióriás személyében. Vele és Greguss Zoltánnal éjszakába nyúló kártyacsatákat vívtunk, és tekintve az én szerény anyagi helyzetemet, hajlandóak voltak a kedvemért kisebb alapon kártyázni. Ez is csak annyit jelentett, hogy havonta csupán egyszer kellett kölcsönkérnem valakitől kártyára.

1957-től 70-ig a József Attila Színházban játszott, ami akkor igazi színház volt a város szélén, és aki kíváncsi volt rá vagy a politikai okból oda száműzött Darvas Ivánra, annak ki kellett villamosoznia az Árpád híd tövébe, a volt művelődési házba, amit akkor még nem nőtt körül a főváros.

A színház igazi népszínház volt, mindenevő színészekkel. Repertoárján klasszikus drámáktól zenés vígjátékig minden szerepelt.

1959-től sokáig nagy sikerrel játszották a Dumas regényéből készült A három testőr c. színművet, melyben Ráday Richelieu bíborost alakította. A darabban volt egy jelenet, amikor a nagypolitikát csináló, velejéig manipulátor bíboros maga készíti el reggelijét nyílt színen, mondván: szolgálai nem tudják, hogy milyen lágyan szereti a tükörtojást.

Magam is ott voltam az előadáson, amikor színésztársai elhatározták, hogy „visszalőnek”. A jelenetben talpig vérvörös reverendában, nyakában hatalmas aranykeresztrel áll egy tűzhely előtt, és kecses mozdulattal a nézők szeme előtt odaver három tojást egy serpenyő oldalához. Ez általában keménytojás volt, amit a kellékes előkészített. Az ominózus estén a kellékes megfelelő mennyiségű fröccsökért becsempészett egy darab nyers tojást is a három közé. Ráday rutinos mozdulattal, miközben színpadi partnerével arról beszélt, készül a forradalom és a királyt nem lehet meggyőzni, oda se figyelve nyúlt a tojásért. Az természetesen eltört, és végigfolyt a gyönyörű reverendán. A közönség megdöbben, játszótársa szintén, de a zseniális színész egy pillanat alatt kivágta magát, ekképp: látja, kegyelmes uram, hogy a Jóisten világunkat és bennünket is milyen törekenyek teremtett?

Ezután már csak – túllépve a kínos jeleneten – végszót kellett keresni. Az előadáson mellettem ült az akkor még pelyhes állú, de később rettegett színikritikus, aki jól lapjában legritkábban írt színészről. Ezen a ponton felém fordult, és így szólt: Úgy tudom, te jóban vagy a Rádayval! Mondd meg neki, hogy nyugodtan írassa ezután újra i-vel a nevét, mert ilyen szórakoztató módon megmenteni előadást csak az a színész tud, aki „szintén zenész”.

...és ideje van a nevelésnek

A nyulak egész életükben ugrálnak - 8 évet élnek.
A kutyák egész életükben futnak - 15 évet élnek.
A teknősök egész életükben semmit se csinálnak - 150 évet élnek.
Vettem az adást.

Hajnali 3 óra fele,
az a bunkó szomszédom
elkezdte verni az ajtómat.
Úgy megijedtem, majdnem
elejtettem a fúrógépet...

Ha medvével találkozol az
erdőben, nem kell többé
félned a kullancstól.